

CHILELÄINEN PARADOKSI

Demokratian legitimaation taustat vuosina 1998–2018

Viviana Ormeño Velásquez

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalipolitiikka

8.6.2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnit In Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

ORMEÑO VELÁSQUEZ, VIVIANA: Chileläinen paradoksi: Demokratian legitimaation taustat vuosina 1998–2018

Pro gradu -tutkielma, 65 s.

Sosiaalipolitiikka

Kesäkuu 2021

Demokratia on maailmanlaajuisesti yleisin ja kannatetuin hallintomuoto. Demokratian edustavuuden heikkeneminen ja samaan aikaan demokratian kannatuksen nousu on kuitenkin globaalilla tasolla havaittavissa oleva yleinen trendi. Tämä demokratian legitimaation paradoksaalinen luonne on erityisen selkeästi havaittavissa Latalinalaiseen Amerikkaan kuuluvassa Chilessä. Siellä demokratiaan liittyvät käännteet ovat olleet suuria, samalla kun maassa on tapahtunut sosiaalista ja taloudellista kehitystä. Päästyään takaisin demokraattiseen hallintomuotoon diktatuurin jälkeen 1990-luvulla, Chilessä on saavutettu elintason nousua monella mittarilla. Tästä huolimatta diktatuurin aikaisen perustuslain mahdollistama eriarvoisuus ja siihen liittyvä kiulu kansan ja eliitin välillä heikentävät Chilen demokratian legitimiyyttä.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin demokratian legitimaation muutosta ja siihen liittyviä taustoja Chilessä vuosina 1998–2018. Tutkimus toteutettiin Latinobarometrin vuosittaisen kyselytutkimuksen tuottaman datan perusteella. Aineistoa analysoimalla tilastollisin menetelmin selvitettiin chileläisten näkemyksiä demokratian legitimaatiota kohtaan. Selitettävänä tekijöinä tarkasteltiin demokratian kannatusta, tyytyväisyyttä demokratiaan, luottamusta turvallisuusinstituutioihin sekä luottamusta poliittisiin instituutioihin. Ajallista muutosta tarkasteltiin vuosina 1998–2018 kymmenen vuoden välein. Näkemyserojen ja -muutosten selittäviksi tekijöiksi valittiin vastaajan ikä, koulutus, työllisyystilanne sekä sosioekonominen asema. Tutkimusmenetelminä hyödynnettiin ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysia.

Analyysin perusteella havaittiin, että kahden vuosikymmenen aikana demokratian kannatus, tyytyväisyys demokratiaa kohtaan sekä luottamus turvallisuusviranomaisiin on kasvanut Chilessä tilastollisesti merkitsevästi. Poikkeuksena demokratiaa legitimoivassa asennemuutoksessa on poliittisen luottamuksen dramaattinen heikkeneminen. Kyseessä on epäluottamus nimenomaan instituutioita ja niiden suorituskykyä kohtaan, eli demokratian toteutumista, eikä itse demokratiaa kohtaan. Demokraattisen ideologian puolustaminen ja poliittisen luottamuksen rapistuminen samanaikaisesti on demokratian legitimaation paradoksin vahva tunnusmerkki. Tarkastellut yksilötekijät selittivät jossain määrin asennevaihteluja, mutta yhteiskunnallisten muutosten tarkastelu taustoittaa chileläisen demokratian legitimaation vaihtelua vielä syvemmin.

Asiasanat: demokratia, demokratian legitimaatio, institutionaalinen luottamus ja Chile

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	DEMOKRATIA	5
2.1	LIBERAALI DEMOKRATIA	5
2.2	DEMOKRATIA JA MUUTTUVAT YHTEISKUNNAT.....	6
2.3	DEMOKRATIAN MITTAAMINEN	7
2.4	DEMOKRATIAN LEGITIMAATIO JA SEN KRIISI	8
2.4.1	Asenteet demokratiaa kohtaan.....	10
3	DEMOKRATIA LATINALAISESSA AMERIKASSA.....	13
4	CHILELÄINEN YHTEISKUNTA JA DEMOKRATIA	18
4.1	YHTEISKUNNAN JA DEMOKRATIAN KEHITYS CHILESSÄ.....	18
4.2	DEMOKRATIAN KRIISI VUONNA 2019	22
4.3	KANSANÄÄNESTYS JA UUSI PERUSTUSLAKI.....	27
4.4	ASENTEET DEMOKRATIAA JA INSTITUUTIOITA KOHTAAN CHILESSÄ.....	28
5	TUTKIMUSASETELMA	31
5.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	31
5.2	AINEISTO	31
5.3	SELITETTÄVÄT MUUTTUJAT	32
5.4	SELITTÄVÄT MUUTTUJAT.....	34
5.5	MENETELMÄT	37
6	DEMOKRATIAN LEGITIMAATIO CHILESSÄ VUOSINA 1998–2018	38
6.1	DEMOKRATIAN KANNATUS	40
6.2	TYTYVÄISYYS DEMOKRATIAA KOHTAAN	44
6.3	LUOTTAMUS TURVALLISUUSVIRANOMASIIN.....	47
6.4	LUOTTAMUS POLIITTISIIN INSTITUUTIOIHIN	50
6.5	DEMOKRATIAN LEGITIMAATION MUUTOS JA TAUSTAT	53
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
	KIRJALLISUUS.....	62

TAULUKKO- JA KUVIOLUETTELO

TAULUKKO 1. LATINALAISEN AMERIKAN MAIDEN VAPAUSSINDEKSIT VUONNA 2020.	14
TAULUKKO 2. CHILEN HALLINNON INDIKAATTORIT 1998-2018 PROSENTTEINA VERRATTUNA MUIHIN MAIHIN, 0=ALIN SIOJITUS 100=YLIN SIOJITUS (WORLDWIDE GOVERNANCE INDICATORS).	25
TAULUKKO 3. SELITTÄVIEN MUUTTUJEN JAKAUMAT, %/N.	36
TAULUKKO 4. CHILELÄISTEN NÄKEMYS DEMOKRATIESTA JA LUOTTAMUS INSTITUUTIOIHIN 1998–2018, %/N.	39
TAULUKKO 5. DEMOKRATIAN KANNATUS YKSILÖN TAUSTAN MUKAAN VUOSITTAIN, %.	41
TAULUKKO 6. AJAN JA SOSIODEMOGRAFISTEN TEKIJÖIDEN YHTEYDET DEMOKRATIAN KANNATUKSEEN, BINÄÄRINEN LOGISTINEN REGRESSIOANALYYSI KESKIMÄÄRÄISINÄ MARGINAALIVAIKUTUKSINA.	42
TAULUKKO 7. TYYTYVÄISYYS DEMOKRATIAA KOHTAAN YKSILÖN TAUSTAN MUKAAN VUOSITTAIN, %.	45
TAULUKKO 8. AJAN JA SOSIODEMOGRAFISTEN TEKIJÖIDEN YHTEYDET TYYTYVÄISYYTEEN DEMOKRATIAA KOHTAAN, BINÄÄRINEN LOGISTINEN REGRESSIOANALYYSI KESKIMÄÄRÄISINÄ MARGINAALIVAIKUTUKSINA.	46
TAULUKKO 9. LUOTTAMUS TURVALLISUUSVIRANOMAIISIIN YKSILÖN TAUSTAN MUKAAN VUOSITTAIN, %.	47
TAULUKKO 10. AJAN JA SOSIODEMOGRAFISTEN TEKIJÖIDEN YHTEYDET LUOTTAMUKSEEN TURVALLISUUSVIRANOMAISIA KOHTAAN, BINÄÄRINEN LOGISTINEN REGRESSIOANALYYSI KESKIMÄÄRÄISINÄ MARGINAALIVAIKUTUKSINA.	49
TAULUKKO 11. LUOTTAMUS POLIITTISIIN INSTITUUTIOIHIN YKSILÖN TAUSTAN MUKAAN VUOSITTAIN, %.	50
TAULUKKO 12. AJAN JA SOSIODEMOGRAFISTEN TEKIJÖIDEN YHTEYDET LUOTTAMUKSEEN POLIITTISIA INSTITUUTIOITA KOHTAAN, BINÄÄRINEN LOGISTINEN REGRESSIOANALYYSI KESKIMÄÄRÄISINÄ MARGINAALIVAIKUTUKSINA.	51
KUVIO 1. GLOBAALI VAPAUSSINDEKSI, 0 = EI VAPAA, 100 = VAPAA (2020)	13
KUVIO 2. CHILEN BRUTTOKANSANTUOTE USA:N DOLLAREINA ASUKASTA KOHTI VUOSINA 1995–2019.	19
KUVIO 3. OECD-MAIDEN BRUTTOKANSANTUOTTEET DOLLAREINA ASUKASTA KOHTI VUONNA 2019 TAI UUSIMPANA SAATAVILLA OLEVANA VUONNA (2016–2019)	20
KUVIO 4. CHILEN KÖYHYYSASTE 2000–2017, %.	21
KUVIO 5. TULOEROT OECD-MAISSA GINI-KERTOIMEN MUKAAN (2018 TAI UUSIN). 0 = TÄYSI TASA-ARVO, 100 = TÄYSI EPÄTASA-ARVO.	23
KUVIO 6. TULOEROT CHILESSÄ VUOSINA 1996–2015, GINI-KERROIN. 0 = TÄYSI TASA-ARVO, 100 = TÄYSI EPÄTASA-ARVO.	24
KUVIO 7. CHILEN TYÖTTÖMYYSASTE 1998–2019, %	24
KUVIO 8. CHILEN DEMOKRATIAN VAPAUSSUNNUSLUVUT JAETTUNA POLIITTISIIN OIKEUKSIIN JA SIVILIVAPAUKSIIN. TUNNUSLUVUT SAAVAT ARVOJA 1–7, 1 = KORKEIN VAPAUDEN ARVO 7 = MATALIN VAPAUDEN ARVO.	26

1 JOHDANTO

2020-luvulla erilaiset globaalit uhat ovat jatkuvasti läsnä muun muassa talouskriisien, sotien ja väkivallan muodossa. Uhista vakavin on kuitenkin vallassa olevien ja vallan alla olevien kuilun syveneminen, mikä vaikuttaa edellä mainittuihin globaaleihin vaaroihin. Yleisesti ajateltuna länsimaiset teolliset maat ovat hallintomuodoiltaan demokratioita, mutta nykyiset demokratiat ovat hyvin erilaisia ulottuvuuksiltaan (Sørensen 2007, 12, 22). Viime aikoina demokratisaatio on yleistynyt ja demokratian ideaalia vaalitaan laajasti eri puolilla maailmaa (Sørensen 2007, 159). Samaan aikaan ympäri maailman havaittavissa oleva epäluottamus instituutioita kohtaan delegitimoi poliittista edustavuutta vähitellen. Maailmanlaajuisesti kaksi kolmesta kokee, että vallassa olevien päätökset eivät edusta enemmistöä, kuten liberaalin demokratiakäsityksen mukaan pitäisi. Kyse ei siis ole itse demokratian kannatuksen rapistumisesta vaan liberaalin demokratian toiminnan haasteista, mikä mahdollistaa edustavuuden mallin romahtamisen. Joissain valtioissa institutionaaliset kriisit ovat sysänneet kansan vastustuksesta niin voimakkaan, että sen avulla on toteutettu kansanlähtöisesti jopa eräänlaisia vallankumouksia. Tällaiset vallankumoukset ovat lähteneet liikkeelle usein siitä, että kansalaiset eivät ole enää hyväksyneet sellaisia päätöksiä, joihin ei ollut aiemmin muuta mahdollisuutta reagoida kuin vain hyväksyä vallassa olevien toimet. (Castells 2019, 3–4, 11.) Yksi tällaisista maista on Latinalaiseen Amerikkaan kuuluva Chile, jonka demokratian erilaiset vaiheet ovat kiinnostavia kausien välisen suuren vaihtelevuuden vuoksi.

Chilessä hallintamuodot ovat vaihdelleet vakaasta demokratiasta diktatuuriin ja takaisin demokraattiseen aikakauteen, jonka jälkeen maassa ajaututtiin uuteen kriisiin vuonna 2019. Neljänsadan vuoden demokraattinen ajanjakso loppui vuonna 1973 äkisti sotilavallankaappaukseen ja jatkui siitä lähes 17 vuotta kestäneeseen diktatuuriin. Kuten muissakin Latinalaisen Amerikan maissa, Chilessä alkoi 1990-luvulla demokratian toinen aika-kausi pitkän diktatuurin jälkeen. Tätä Latinalaisen Amerikan valtioiden ja hallintojen kehittymistä demokraattiseen suuntaan kutsutaan vaaleanpunaiseksi aikakaudeksi (*pink tide*). Vaaleanpunaisen kauden aikana Chilen talous on kasvanut vuosi toisensa jälkeen parantaen samalla koulutusmahdollisuuksia, sosiaalipalveluja ja nostanut perheiden tulo-
lotasoa poistaen köyhyyttä. Maassa on vallinnut epätasa-arvo vuosikymmenten ajan samanaikaisesti kehityksen kanssa. (UNDP 2017, 19.) Epätasa-arvon systemaattisen jatkumisen on mahdollistanut diktatuurin aikainen perustuslaki. Ensimmäinen vaihe Chilen

edustuksellisuuden haasteisiin vastaamisen tiellä koetaan olevan perustuslaillinen muutos (Siavelis 2016, 88).

Lokakuussa 2019 kansalaisten tyytymättömyys eriarvoisuuteen ja eriarvoistaviin poliittisiin toimenpiteisiin kärjistyi mielenosoituksina ja mellakoina, kun Santiagon metrolippujen hintaa nostettiin entisestään. Kansalaisten tyytymättömyys johti kansanäänestykseen, jotka pidettiin vuoden 2020 lokakuussa päättyen siihen tulokseen, että enemmistö chileläisistä haluaa maahan uuden perustuslain. Kun uuden perustuslain myötä vanhasta demokratian kannalta ongelmallisesta perustuslaista tullaan todennäköisesti luopumaan, samalla maan demokratian toteutumisen ja ylipäätään demokratian tila tulee oletettavasti kohentumaan.

Suomessa tehtyä aiempaa tutkimusta aiheesta ei juurikaan löydy, mutta demokratian legitimaatio on kansainvälisesti kiinnostusta herättävä ja tutkittu aihe etenkin Latinalaisen Amerikan mittakaavassa. Demokratian kannatuksen ja institutionaalisen luottamuksen tutkimus on tärkeää, sillä demokratian kannatuksen on havaittu olevan yhteydessä demokratian kestävyden ja laadun kanssa (Carlin 2006, 1). Luottamus instituutioihin on myös perustana demokratian legitimaatiolle (UNDP 2019, 13). Castellsin (2019, 12) mukaan on tärkeää tutkia edustuksellisen kriisin taustoja, eli demokratiakäsitysten ja demokratian ideaalin kohtaamattomuutta demokratian todellisen toteutumisen kanssa kansalaisten näkökulmasta. Lisäksi Power ja Jamison (2005, 76) tuovat esille, että on tärkeää tutkia lisää Latinalaisen Amerikan maiden poliittisen epäluottamuksen kontekstia, syitä sekä seurauksia.

Vuoden 2019 sosiaalinen kriisi sekä toisaalta sijoittuminen korkean tulotason maaksi tekee Chilestä erityisen tutkimuskohteen tarkastella miten käsitykset demokratiasta ja tyytyväisyys demokratiaa kohtaan ovat muuttuneet samalla kun maassa on käyty läpi suuria taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia muutoksia. Lukuisten muutosten vuoksi Chilen poliittisen kulttuurin tutkiminen kolmella eri vuosikymmenellä on kiintoisaa ja luojalliseen vertailuun erinomaiset puitteet. Chilen yhteiskunnalliset käänneet ja mahdollisuus uuteen perustuslakiin lokakuun 2019 tapahtumien jälkeen, tekee maan demokratian legitimaatiosta perustellun ja mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Pitkittäistutkimuksella saadaan selville syvempiä käsityksiä maan poliittisesta kulttuurista, sillä poliittinen kulttuuri käsitetään ajassa pysyvämpänä ja muuttumattomampana kuin asenteet ja mielipiteet. Pitkittäistutkimus myös mahdollistaa ohimenevien tapahtumien dynamiikan

tarkastelun. (Haye, Carvacho, González, Manzi & Segovia 2009, 354, 359, 377.) Tämän tutkimuksen tulosten valossa voidaan myös osaltaan tarkastella lokakuussa 2019 alkaneiden tapahtumien taustoja ja syitä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan demokratian legitimaation kehitystä Chilessä viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja päivitetään yhteiskunnallisen muutoksen yhteyttä demokratianäkemyksiin. On tarpeellista selvittää, mistä yhteiskunnallisista tekijöistä koostuu yleinen demokratian legitimaatioon liittyvä kansalaisten näkemysten ristiriita; toisaalta demokratian ideaalia pidetään entistä tärkeämpänä arvona ja toisaalta sen suorituskykyyn ja siihen liittyviin instituutioihin ei olla tyytyväisiä (kts. esim. Castells 2019, 12–13). Tutkimuksessa selitetään sosioekonomisilla tekijöillä Chilen paradoksaalisen demokratiakehityksen muutoksia; yhteiskunnallisia parannuksia on tapahtunut laajalti, mutta samalla demokratian toteutumiseen ei olla tyytyväisiä. Demokratiakäsityksiin liittyy vahvasti luottamus valtion eri instituutioita kohtaan. Tarkastelemalla luottamusta instituutioihin voidaan tarkemmin analysoida mistä yhteiskunnallisista tekijöistä tyytymättömyys demokratiaa kohtaan koostuu. Tämän tutkimuksen tapauksessa institutionaalista luottamuksesta kertoo turvallisuusviranomaisiin ja poliittisiin instituutioihin kohdistuva luottamus. Jos tuloksissa havaitaan laajamittaista tyytymättömyyttä demokratian tehokkuutta ja siihen liittyviä instituutioita kohtaan, voidaan todeta, että Chilessä demokratia ei toteudu kansalaisten toivomalla tavalla. Tällöin demokratiaa ei voida kutsua legitimiiksi.

Johdannon jälkeen tutkimuksessa siirrytään taustoittavaan teoriaosuuteen, joka jakautuu kolmeen lukuun. Luvussa 2 käsitellään demokratian käsitteen erilaisia määritelmiä ja demokratian ilmenemistä erilaisissa yhteiskunnissa. Lisäksi perehdytään demokratian legitimaatiota uhkaaviin tekijöihin ja yleiseen suhtautumiseen demokratiaa kohtaan. Luku 3 keskittyy demokratiaan Latinalaisen Amerikan kontekstissa ja tarkastelee demokratian kehitystä ja legitimaation ilmenemistä alueella. Luvussa 4 syvennytään chileläisen yhteiskunnan kehityskulkuun ja tärkeisiin tapahtumiin demokratian näkökulmasta sekä eritellään demokratiakäsitysten muodostumista maassa. Luvun 5 tarkoituksena on käydä läpi tämän tutkimuksen aineistoa ja menetelmiä: muuttujia ja analyysitapoja, mitä on hyödynnetty tutkimuksen toteuttamiseksi. Tutkimusasetelmassa luetellaan myös tutkimuskysymykset, joihin vastataan luvussa 6. Tässä analyysiosiossa tutkimuksen tulokset esitellään ja analysoidaan verraten niitä luvuissa 2–4 esille tulleisiin aikaisempiin

tutkimustuloksiin. Luvussa 7 käydään läpi tutkimuksen tulosten merkitystä ja johtopäätöksiä. Sen lisäksi ehdotetaan jatkotutkimusaiheita ja tarkastellaan tulevaisuuden näkymiä.

2 DEMOKRATIA

Demokratia eli kansanvalta on kansanvaltaan perustuva hallintomuoto (Sørensen 2007, 3). Demokratian ydin on se, että hallintovallan edustajat nousevat kansan joukosta, ja että hallintovalta toteuttaa kansan tahtoa. Demokratian vastakohta on autoritarismi. Sen mukaan sosiaalinen järjestys on mahdollista ainoastaan alistavalla, poliittisen vapauden estävällä hallintotavalla. Autoritarismissa sallitaan kansalaisiin käytettävän kurinpitoa, jopa fyysistä väkivaltaa, jos sillä voidaan estää kansalaisten tottelemattomuutta. (Haye ym. 2009, 361.)

UNDP:n määritelmän mukaan demokratia on tila ja prosessi kohti kestäväää ja inklusiivista kehitystä. Sen toteuttamiseen vaaditaan poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten, kulttuuristen ja siviilioikeuksien tunnustamista ja vaalimista. Tämän lisäksi yhteiskunnallisten instituutioiden on kansalaisten osallisuutta laajentaen jatkuvasti kehityttävä vastaamaan kansalaisten yhä monitasoisempiin vaatimuksiin. (UNDP 2019, 5.)

Demokratia on dynaaminen ilmiö. Se muuttaa muotoaan aina kun yhteiskunnassa käydään läpi muutosta. Käytännössä demokratian määritelmään vaikuttaa se yhteiskunnallinen konteksti, jota vasten sitä peilataan. (Sørensen 2007, 4.) Käsitteet demokratiasta jakautuvat monesti kahteen suuntaukseen, suppeaan ja laajaan, sen mukaan kuinka laajalle demokratian koetaan ulottuvan. Suppean määritelmän mukainen demokratia on niin sanottu muodollinen demokratia, jonka toteutumisen ehdoksi riittää vaalien pitäminen. Laajan määritelmän mukaista demokratiaa kutsutaan usein tehokkaaksi, poliittiseksi tai liberaaliksi demokratiaksi. Tätä laajaa määritelmää käsitellään seuraavassa alaluvussa. (Inglehart & Welzel 2003, 66.)

2.1 LIBERAALI DEMOKRATIA

Demokratian määritelmä on tullut ajan saatossa vaativammaksi, ja nykyään tutkijat ovat kriittisiä suppeaa määritelmää kohtaan (Inglehart & Welzel 2009, 138–139). Liberaalin eli poliittisen demokratian käsitteessä päätösten tulisi heijastaa yleistä kansan näkemystä, ja noudattaa näin laajempaa demokratian toteutumista (Inglehart & Welzel 2009, 126–127). Sørensenin (2007, 17) mukaan poliittisen demokratian tulee täyttää kolme kriteeriä: (1) kilpailu järjestäytyneiden ryhmien ja etenkin poliittisten puolueiden välillä, (2) inklusiivinen poliittinen osallistuminen poliittisten toimijoiden ja toimien valinnassa ja (3) poliittiset ja siviilivapaudet, mukaan lukien vapaus järjestäytyä ja ilmaista itseään. Castellsin

(2019, 9) näkökulmasta liberaaliin demokratiaan kuuluu perusoikeuksien toteutuminen etenkin poliittisten oikeuksien, kokoontumis- ja sananvapauden näkökulmasta. Inglehartin ja Welzelin (2009, 128) mukaan tehokasta demokratiaa varten tarvitaan tavallisen kansalaisen voimaannuttamista, joka edellyttää lakien ja oikeuksien laatimista, sekä erityisesti niiden toimeenpanoa. Tärkeä tekijä liberaalin demokratian toteutumisessa on vallan kolmijako: toimeenpaneva taho, lainsäädäntö sekä oikeuslaitos toimivat toisistaan riippumattomina ja erikseen.

2.2 DEMOKRATIA JA MUUTTUVAT YHTEISKUNNAT

Demokratian hyvä suorituskyky ei tarkoita ainoastaan vaalijärjestelmän toimivuutta vaan osallistavaa ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Tämän vuoksi yhteiskunnassa vallitsevan epätasa-arvon voidaan ajatella merkitsevän demokratian ja instituutioiden epäonnistumista tehtävässään. (UNDP 2019, 12.)

Demokratian tehokkuus on vahvasti yhteydessä yhteiskunnan kehitystason kanssa (Inglehart & Welzel 2009, 128–129). Sørensenin (2007, 21) mukaan poliittisen demokratian kehittyminen sosioekonomisesti epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa on huomattavasti hankalampaa kuin tasa-arvoisissa oloissa. Poliittisen demokratian saavuttaminen on mahdollista myös köyhissä maissa, mutta sosioekonomiset olot voivat vaikuttaa demokratian laatuun. Yhteiskunnissa tapahtuva modernisaatio lisää Inglehartin ja Welzelin (2009, 129) mukaan yksilöiden taloudellisia resursseja ja asettaa koulutustason nousun kautta heitä myös korkeampiin työmarkkina-asemiin. Tämä helpottaa politiikkaan osallistumista ja tekee siitä yleisempää. Kun maan taloudellinen tila paranee, eikä välttämättömyyksistä ole enää pulaa, se johtaa itseilmaisun lisääntyneeseen arvostukseen ja autonomian vaalimiseen sekä demokraattisissa että autoritäärisissä hallintomuodoissa. Vapaus päättää omista menoistaan, uskomuksistaan ja sosiaalisista kanssakäymisistään johtaa organisoidumpaan tapaan vaatia demokratiaa, jolloin myös eliitin on hankalampi vastustaa demokratsaatiotoiveita. Koska demokratsaatio voidaan ajatella modernisaatioon kytkeytyneeksi, edes monet sortoon perustuvat hallinnot eivät vastusta sitä, koska tietoon perustuvan sektorin laajeneminen edesauttaa modernisaatiota. (Inglehart & Welzel 2009, 130–131, 133, 137–138.)

2.3 DEMOKRATIAN MITTAAMINEN

Demokratian mittaaminen on hyvin vaikeaa demokratian käsitteen laajuudesta ja monimerkityksellisyydestä johtuen (Walker 2006, 7). Demokratian mittaamiseen käytetään usein erilaisia indeksejä. Yksi tällainen yleisesti käytettävä mittari on Freedom House Index (Freedom House 2021a), joka arvioi valtioiden poliittisia oikeuksia ja siviilivapauksia, ja antaa niiden perusteella kullekin valtiolle sen demokraattista tilannetta kuvaavan tunnusluvun. Valtiot jaetaan näiden tunnuslukujen avulla kolmeen kategoriaan: vapaa, osittain vapaa ja ei vapaa.

Freedom House Indexin lisäksi Polity5 -projekti on tuottanut vertailtavassa muodossa olevaa dataa 167 valtion hallinnoista aikavälillä 1800–2018. Projektissa seurataan valtioiden hallintojen muutoksia ja arvioidaan niitä vuosittain. (Center for Systemic Peace 2020.) Yhdessä projektin osista on käytetty valtioiden hallintojen haurausindeksiä, jossa arvioidaan yhteiskunnan eri osa-alueiden, kuten politiikan, talouden, sosiaalipolitiikan ja turvallisuuden tehokkuutta ja legitimiyyttä. Näiden tekijöiden mukaan valtiot saavat omat indeksilukunsa 0 (ei hauras) ja 25 (äärimmäisen hauras) välillä. Indeksien uusien päivitys on vuodelta 2016, joten sen avulla ei pystytä tarkastelemaan viimeisimpien vuosien muutosta. (Marshall & Elzinga-Marshall 2018.)

Maailmanpankin WGI-projekti (*Worldwide Governance Indicators*) mittaa maiden hallintojen toimivuutta kuudella indikaattorilla: korruptio, hallinnon tehokkuus, poliittinen tasapaino, säädännöllinen laatu, laki-indeksi sekä kansalaisten osallisuus. Dataa on kerätty vuosina 1996–2019 yli 200 valtiosta. Korruptio-indeksi mittaa missä määrin julkista valtaa käytetään yksityisen hyödyn haalimiseen. Hallinnon tehokkuutta arvioidaan julkisten palveluiden ja kansalaispalveluiden laadun, sekä poliittisten toimenpiteiden ja toimeenpanton laadun ja niihin sitoutumisen suhteen. Poliittisen tasapainon indeksissä tarkastellaan todennäköisyyttä poliittisen epätasapainon ja siitä johtuvan väkivallan uhalle. Säädännöllinen laatu määrittää hallintoelimien kykyä asettaa sellaisia säädöksiä, jotka mahdollistavat yksityisen sektorin kehityksen. Laki-indeksi mittaa toimijoiden luottamusta yhteiskunnan sääntöjä arvioivia tahoja, erityisesti poliisia ja oikeuslaitosta kohtaan sekä rikosten ja väkivallan todennäköisyyttä. Kansalaisten osallisuutta tarkastellaan sen suhteen, kuinka hyvät mahdollisuudet kansalaisilla on sananvapauteen, järjestäytymiseen ja päätöksentekoon osallistumiseen. (Maailmanpankki 2021b.)

Demokratian mittarit auttavat hahmottamaan millaisista osatekijöistä demokratia koostuu, mutta ne ovat kuitenkin vain suuntaa antavia. Tarkasteltavia maita pitää analysoida aina myös tarkemmin, jotta kyseisen maan valtiohallinnolliset erityispiirteet voidaan ymmärtää kokonaisuudessaan. Keskenään hyvin erilaiset maat voivat saada samat arvot demokratiamittareilla, vaikka niiden poliittiset systeemit ja sosioekonomiset olosuhteet eroaisivat toisistaan suuresti. (Sørensen 2007, 18–21.)

2.4 DEMOKRATIAN LEGITIMAATIO JA SEN KRIISI

Demokratiaa ja sen toimintakykyä arvioidaan usein demokratian legitimaation kautta. Sillä tarkoitetaan kansalaisten tukea demokraattista hallintomuotoa kohtaan ja tyytyväisyyttä demokratian suorituskykyyn. Mitä vahvempaa kannatusta demokratia ja siihen liittyvät toimintamallit saavat kansalaisilta, sen vahvemmalla pohjalla demokratian legitimaatio ja edustavuus on. Enemmistön ilmaisema laaja kannatus demokratiaa kohtaan legitimoii demokratiaa ja sitä kautta vahvistaa regiimiä. Tämä tekee legitimaation roolista keskeisen yhteiskunnassa. (esim. (Castells 2019, 10; Navia & Osorio 2019, 192; Fierro 2015, 53; Queirolo, Boidi & Seligson 2013, 33; Vairo 2011, 48; Stevens, Bishin & Barr 2006, 606.) Myös perustuslain arviointi ja uudistaminen tulee mahdolliseksi, kun kansa valtuuttaa vallassa olevien eli eliitin vallan. Tähän dynamiikkaan kulminoituu demokraattisten instituutioiden periaatteet (Castells 2019, 9).

Vallitsevan demokratian ja regiimin hallintotavan legitimointiin liittyy vahvasti poliittinen luottamus, joka on moniulotteinen käsite. Siihen sisältyy poliitikkoihin, instituutioihin, regiimin toimivuuteen kohdistuva ja ihmisten välinen luottamus. (Power & Jamison 2005, 56.) Luottamus poliittisiin ja sosiaalisiin instituutioihin täydentävät demokratian legitimaation käsitystä demokraattisen hallintomuodon tukemisen ja sen hyväksi arvioimisen lisäksi. Tällaisia instituutioita ovat esimerkiksi parlamentti, oikeuslaitos, armeija, poliisi ja kirkko. (Queirolo ym. 2013, 151.) Toisen teorian mukaan demokratiaa koskevien käsitysten lisäksi demokratian legitimaation lopputulemaan vaikuttavat instituutiot, asenteet sekä vaalitulokset ja sen myötä voittajien tai häviäjien puolelle sijoittuminen (Anderson, Blais, Bowler, Donovan & Listhaug 2005, 30).

Edustuksellisen demokratian rapistumisesta kertoo yhteiskunnassa jatkuvasti ilmaistava tyytymättömyys demokratiaa kohtaan. Samaten jos demokratiaan ollaan tyytyväisiä, se voi legitimoida kyseisen hallintomuodon jatkumista. (Alister Sanhueza ym. 2015, 109.) Jos

kansalaisten kollektiivinen kokemus on, että poliittisessa vallassa olevat eivät edusta heitä ja aja kansalaisten tarpeita, puhutaan poliittisen legitimaation kriisistä. (Castells 2019, 10.) Ilmiö on laaja ja monisyinen, ja siihen liittyy useita erilaisia tekijöitä, kuten kokemus siitä, että puolueet ajavat omaa etuaan ja poliittiset instituutiot toimivat korruptoituneesti, epäoikeudenmukaisesti ja kansalaisia sortaan (Castells 2019, 12). Laajemmassa mittakaavassa liberaalin demokratian kriisiin on vaikuttanut suurelta osin taloudellinen ja kommunikaatioon liittyvä globalisaatio, jonka vuoksi kansantalouksien merkitys on muuttunut. Globalisaation vuoksi haasteena on globaalisti syntyneiden ongelmien ratkaiseminen kansallisella tasolla. Tällaisia ongelmia ovat Castellsin (2019, 13) mukaan esimerkiksi finanssikriisit, ihmisoikeusloukkaukset, ilmastonmuutos ja terrorismi. Ylikansalliset instituutiot on luotu juuri tällaisia haasteita varten, mutta samalla niiden olemassaolo etäännyttää valtiota kansasta; suora edustuksellisuus kärsii, kun tärkeitä päätöksiä siirretään pois kansalliselta tasolta (Castells 2019, 14).

World Value Surveyta hyödyntäen Ceka & Magalhães (2019, 3, 13) havaitsivat 60 maata käsittelevässä tutkimuksessaan, että maailmanlaajuisesti useimmat kannattavat demokratiaa maansa hallintomuotona. Demokratian laajasta kannatuksesta huolimatta instituutioihin ja politiikkaan kohdistuva luottamuksen rapistuminen, toisin sanoen demokratian legitimaation heikkeneminen on maailmanlaajuisesti trendinä ja yksi aikamme suurimmista uhista (Castells 2019, 3–4). Demokratian legitimaation kriisissä onkin kyse juuri tästä paradoksista: yhä useampi ei enää usko liberaalin demokratian toteutumiseen samalla kun demokratian ideaalia puolustetaan vahvasti. Pettymys tämän ideaalin toteutumattomuudesta aiheuttaa kansalaisten keskuudessa sellaista sosiaalista ja poliittista toimintaa, joka voi muuttaa instituutioita ja hallintomuotoja. (Castells 2019, 12.)

Legitiimin demokratian edellytyksenä on poliittisten instituutioiden hyväksyminen osana yhteiskuntaa. Näiden instituutioiden tulisi olla mahdollisimman neutraaleja ja vakaita. Poliittinen eliitti saattaa ajatella lakeja oman toimintansa tiellä olevina esteinä, eikä institutionaalisina raameina politiikassa. (Power & Jamison 2005, 70.) Liberaalissa demokratiassa kansalaiset voivat vaikuttaa valtaan pääsevien valintaan, mutta käytännössä valinta on rajoitettu niihin, joilla on jo tarpeeksi resursseja päätyäkseen ehdolle poliittisesti korkeisiin asemiin. Yleisesti ottaen, globaalilla tasolla poliitikot ovat oma sosiaalinen ryhmänsä, joka edistää omaa etuaan ensisijaisesti kansalaisten etuun nähden. Poliitikot ikään kuin muodostavat poliittisen luokan, joka suojaa omaa oligopoliaan. Vaalien jälkeen

valitut poliitikot toimivat itsenäisinä toimijoina erillään kansasta, vaalilupausten perusteessa lähinnä julkisen mielipiteen signaaliin, eikä välttämättä konkreettisiin toiveisiin. Poliittisen vallan säilyttämisen taktiikassa on kyse toivon herättämisestä kansalaisissa, mikä voittaa pelon muutoksia kohtaan. (Castells 2019, 10–11.) Poliittinen epäluottamus voi olla yhteydessä monenlaisiin yhteiskunnallisiin seurauksiin. Poliitikot voidaan nähdä helposti korvattavina, mikä on myös yhteydessä matalaan demokratian kannatukseen. Lisäksi poliitikot saattavat haluta irrottautua poliittisten puolueiden ideologioista ja rajoituksista siirtyen yksilöllisempiin toimintamuotoihin. Se osaltaan haurastuttaa puoluejärjestelmiä entisestään. (Power & Jamison 2005, 73–74.)

Modernisaatioon liittyvä demokratisaatio johtuu kansan asettamista toiveista demokraattisiin instituutioihin, ei niinkään eliitin myöntövyvyydestä demokratiaa kohtaan. Eliitille on tärkeä säilyttää mahdollisimman paljon valtaa itsellään. Sillä on demokratiaa puolustavia tahoja vastaan ylivaltaa niin kauan kuin se hallitsee maan armeijaa ja poliisivoimia. Ajan saatossa eliitti voi osaksi luopua autoritäärisyydestään, kun uudet ikäpolvet kasvavat itseilmaisuutta arvostavassa yhteiskunnassa. Tämän kaltainen sosiaalinen muutos ei välttämättä toteudu, mutta modernisaation myötä se on todennäköisempää. Suppeaa demokratiakäsitystä, eli käytännössä pelkän äänioikeuden toteutumista, voidaan toteuttaa, jos eliitti kokee, että se ei aiheuta laajaa uudelleenjakoa. (Inglehart & Welzel 2009, 134–136.)

2.4.1 Asenteet demokratiaa kohtaan

Ihmiset voivat käsittää demokratian eri tavoin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja ulottuvuuden mukaan (Ceka & Magalhães 2019, 4). Poliittisen kulttuurin käsitteen kautta hahmotetaan tiettyjen yhteiskuntien arvotuksia ja uskomuksia politiikkaan liittyen. Jokaisen yhteiskunnan yksilöllinen sosiaalinen historia sekä poliittinen tilanne asettaa raamit ajassa vakaalle poliittiselle kulttuurille. Nämä arvotukset ja uskomukset linkittyvät demokratiakäsitysten muotoutumiseen. Poliittisen kulttuurin sisällä näkemykset jakautuvat arvoihin perustuvien ideologioiden mukaan. Näiden ideologisten ajatusten mukaan yksilöt järjestäytyvät esimerkiksi sosiaalsiin liikkeisiin. Ne ovat yksi muoto ilmentää ja vahvistaa yhteiskunnan poliittista kulttuuria ja ideologioiden erottautumista; niiden avulla voidaan joko erottautua enemmistöstä tai vahvistaa enemmistön tukemaa ideologiaa. (Haye ym. 2009, 354–355.) Ideologioiden lisäksi arvot voivat muuttua uusien sukupolvien myötä. Maissa, joissa nuoret sukupolvet elävät oloiltaan täysin erilaisessa yhteiskunnassa kuin

vanhemmat sukupolvet, havaitaan usein muutoksia arvoissa, mikä linkittyy samalla myös maan sosioekonomiseen kehitykseen. (Inglehart & Welzel 2005, 114.)

Itseilmaisua korostavissa yhteiskunnissa priorisoidaan usein itseilmaisun toteutumista. Tämä näkyy esimerkiksi korkeana osallistumisprosenttina politiikassa sekä korkeana sosiaalisena luottamuksena. Korostuneiden selviytymisarvojen yhteiskunnissa taas vaalitaan päinvastaisia arvoja. Silti useimmiten demokratian kannatus on yleistä vaikka yhteiskunnassa olisi heikko itseilmaisun arvostus. Eliitin on näissä tapauksissa kuitenkin helppo torjua demokratian laajentumisen toiveet, kun itseilmaisun arvotus ja aktiivisuus poliittisessa toiminnassa on alhaista. Tästä huolimatta demokraattisia instituutioita saatetaan ylläpitää, etenkin ulkopuolisen paineen vuoksi, mutta sisäisen paineen puuttuessa näiden instituutioiden korruptoituminen on mahdollista. Demokraattisiin toimiin kohdistuvat vaatimukset nousevat, kun yhteiskunta kehittyy itseilmaisua arvottavampaan suuntaan. (Inglehart & Welzel 2009, 129–130; 2005 luku 2.) Kyselytutkimuksissa on selvinnyt, että tehokkaan demokratian syntymiseen ja ylläpitoon liittyy yhteiskunnallisten seikkojen lisäksi myös yksilöiden arvot ja asenteet (Inglehart & Welzel 2009, 129).

Valtioiden kehittyessä demokratian tulisi saada osakseen yhä suurempaa kannatusta. Myös hallintomuodon suorituskyvyllä on vaikutusta demokratian kannatukseen. Toimivaksi koetun regiimin ajatellaan legitimoivan demokratiaa, mutta se voi toisaalta myös nostaa pintaan yhä vaativampia asenteita demokratian suoritusta kohtaan. (Navia & Osorio 2019, 191–192.) Vakiintuneissa liberaaleissa demokratioissa hyvätuloiset kannattavat demokratiaa sen liberaalissa muodossa todennäköisemmin kuin huonotuloiset. Huonotuloiset toimivat todennäköisemmin liberaalin demokratian puolestapuhujina, jos sitä ei ole vielä saavutettu. (Ceka & Magalhães 2019, 26.)

Tutkimuksessaan Ceka & Magalhães (2019, 22) havaitsivat, että ikä vaikuttaa liberaalin demokratian vaikutuksiin kurvilineaarisesti: nuorimmat ja vanhimmat ikäluokat kannattavat todennäköisemmin liberaalia demokratiaa kuin välissä olevat ikäluokat. Sosioekonomisen aseman ja liberaalin demokratian kannatuksen välinen yhteys on positiivinen liberaalien demokratioiden maissa, kun taas autoritäärisissä yhteiskunnissa tämä yhteys on negatiivinen.

Epätasa-arvoinen yhteiskunta kasvattaa hyvä- ja huonotuloisten välisiä asenne-eroja, kun analyysiin lisätään yhteiskunnan tasa-arvon tilanne. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa rikkaat ja köyhät kannattavat yhtä paljon liberaalia demokratiaa yhteiskunnan

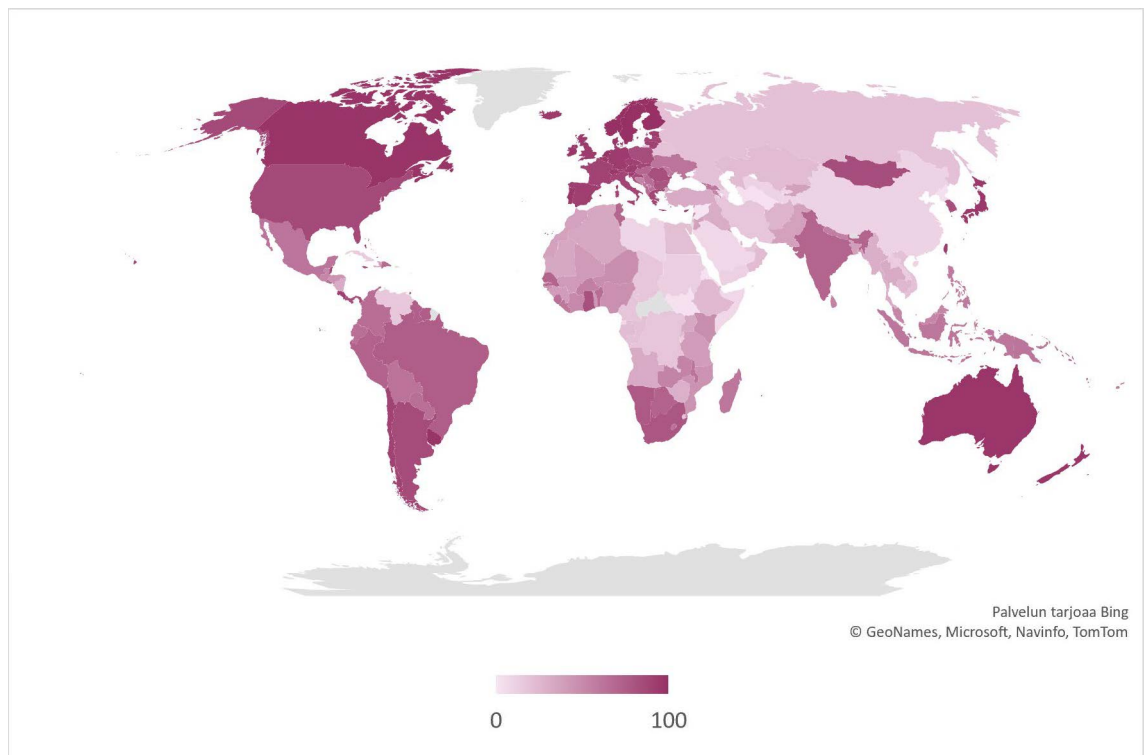
hallintomuodosta riippumatta. Epätasa-arvoisen, liberaalisti demokraattisen yhteiskunnan kohdalla erot näkemyksissä kasvavat niin, että huonotuloiset kannattavat liberaalia demokratiaa vähemmän kuin hyvätuloiset. Tällaisessa yhteiskunnassa myös hyvätuloisten demokratian kannatus laskee. (Ceka & Magalhães 2019, 25.)

Koulutuksella, poliittisella kiinnostuksella, sosiaalisella luottamuksella ja poliittisella luottamuksella on positiivinen yhteys liberaalin demokratianäkemyksen kanssa. Sukupuolella ei havaita tällaista tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. (Ceka & Magalhães 2019, 20–22.)

Maan taloudellisen tilanteen tai demokratian harjoittamisen keston ollessa selittävänä muuttujana yhteyttä liberaaliin demokratian kannattamiseen ei havaita (Ceka & Magalhães 2019, 21).

3 DEMOKRATIA LATINALAISESSA AMERIKASSA

Latinalaisessa Amerikassa demokratia on ollut vallitsevana hallintomuotona vasta noin kahden vuosikymmenen ajan (Fierro 2015, 53). Viime vuosikymmeninä alueella on esiintynyt paljon diktatuureja ja hallintomuotojen muutoksia. Kokemukset autoritäärisistä hallintomuodoista ovat muokanneet alueen asukkaiden näkemyksiä demokratiasta. (Carlin 2006, 1.) Yhdessä demokratian nousun kanssa yleisinä kehityskulkuina Latinalaisen Amerikan maissa on vaikuttanut globalisaatio, kansainväliset instituutiot ja maailman talous (Alister Sanhueza, Cea Sánchez & Guerrero Chinga 2015, 87). Alueen taloudellisessa kehityksessä on otettu suuria harppauksia eteenpäin, mutta useissa maissa epätasa-arvo on räikeää ja sijoittuu maailmanlaajuisesti kärkikastiin (Graham & Sukhtankar 2004, 352–535). Tämän vuoksi on aiheellista selvittää mitkä demokraattiset arvot ovat tulleet osaksi Latinalaisen Amerikan yhteiskuntia (Stevens ym. 2006, 606).

Kuvio 1. Globaali vapausindeksi, 0 = ei vapaa, 100 = vapaa (2020).

Lähde: Freedom House (2021a).

Kuviosta 1. ja taulukosta 1. havaitaan, että demokratian taso vaihtelee suuresti Latinalaisessa Amerikassa. Alueen vapaimmiksi arvioidut maat sijoittuvat vapausindeksiltään lähelle muita vapaita länsimaita. Poliittiset ja siviilioikeudet eivät jakaudu tasaisesti, vaan maiden välillä on suuria eroja demokratian tunnuspiirteitä verratessa (ks. taulukko 1.). Kahdestakymmenestä maasta kolmea ei luokitella vapaaksi, kymmenen on osittain

vapaita. Maista seitsemän on luokiteltu vapaaksi eli demokratian ajatellaan toteutuvan näissä maissa. Chile sijoittuu Latinalaisen Amerikan vapaiden maiden kolmanneksi parhaaksi. Demokratian toteutumisen heterogeenisyydestä johtuen koko Latinalaisen Amerikan demokratioista puhuttaessa yleistyksiä on syytä tehdä harkiten.

Taulukko 1. Latinalaisen Amerikan maiden vapausindeksit vuonna 2020.

Uruguay	98	Vapaa
Costa Rica	91	Vapaa
Chile	90	Vapaa
Argentiina	85	Vapaa
Panama	84	Vapaa
Brasilia	75	Vapaa
Peru	72	Vapaa
Dominikaaninen Tasavalta	67	Osittain vapaa
Kolumbia	66	Osittain vapaa
El Salvador	66	Osittain vapaa
Ecuador	65	Osittain vapaa
Paraguay	65	Osittain vapaa
Bolivia	63	Osittain vapaa
Meksiko	62	Osittain vapaa
Guatemala	52	Osittain vapaa
Honduras	45	Osittain vapaa
Haiti	38	Osittain vapaa
Nicaragua	31	Ei vapaa
Venezuela	16	Ei vapaa
Kuuba	14	Ei vapaa

Lähde: Freedom House (2021a).

Freedom Housen luokitus (poliittiset oikeudet ja kansalaisoikeudet).

Indeksin vaihteluväli 0–100, 100 = täysin vapaa, 0 = ei lainkaan vapaa.

Latinalaisen Amerikan alueella on tapahtunut viime vuosikymmeninä muutoksia demokraattisempaan suuntaan, ja useassa maassa valtion hallintomuotona on vakaa demokratia. Demokratian harjoittaminen ei kuitenkaan kerro vielä sitä, kuinka legitiiminä kansalaiset sen harjoittamista pitävät. Siksi on tärkeää huomioida demokratian laadun taso tarkastelemalla, kuinka kansalaiset suhtautuvat demokratiaan ja sen toteutumiseen demokraattisten instituutioiden välityksellä (Alister Sanhueza ym. 2015, 87–88). Demokratian legitimaation tarkastelua ajatellen yksi vahvin indikaattori on analysoida ihmisten antama tukea demokratialle etenkin uusien tai muuttuvien demokratioiden kohdalla. Tutkimuksissa on huomattu, että demokratian legitimaatio ei ole saavuttanut Latinalaisessa Amerikassa samanlaista tasoa kuin länsimaissa. Kansan kannatus demokratiaa kohtaan on matalalla tasolla: vuonna 2011 tukea demokratialle osoitti 62 prosenttia koko Latinalaisessa Amerikassa laskien kaksi prosenttiyksikköä vuodesta 1996. Samalla aikavälillä sosioekonomisen aseman nousu on ollut yhteydessä demokratian tukemisen kasvuun. (Fierro 2015, 47–48.)

Latinalaisessa Amerikassa on havaittavissa kuilu kansalaisten ja poliittisessa vallassa olevien välillä. Tämä näkyy poliittisena epäluottamuksena, mikä on yhteydessä edustuksellisen etäännyttämisen kanssa. Edustuksellisella etäännyttämällä tarkoitetaan kansan vastustusta instituutioita ja poliittisiä toimijoita kohtaan. Ilmiöt kertovat laajemmasta tyytymättömyydestä oman maan politiikkaa ja sen suoriutumiskykyä kohtaan. Poliittisesta edustuksesta etäännyttäneillä luottamus edustuksellisiin instituutioihin on matalammalla tasolla ja tyytymättömyys demokratiaan on korkeampaa kuin niillä, jotka eivät koe edustuksellista etäännyttämistä. Edustuksellinen etäännyttäminen voi olla seurausta lyhyen aikavälin tapahtumista tai pidemmän aikavälin rakenteellisista seikoista ja voi johtaa kyseenalaistamiseen edustuksellista demokratiaa kohtaan. Vahvan demokratian maissa esiintyy vähemmän edustuksellista etäännyttämistä kuin heikommissa demokratioissa. (Monsiváis Carrillo 2017.)

Latinalaisen Amerikan alueella havaitaan edustavuuden puutetta, eli yksilöt eivät koe identifioituvansa mihinkään tiettyyn olemassa olevaan puolueeseen. Tähän liittyy myös vahvasti ajatus siitä, että poliittisten toimijoiden ideologiat eivät kohtaa heidän omiensa kanssa. Latinobarometrin vuoden 2015 aineistoon perustuvan analyysin mukaan Latinalaisessa Amerikassa yli puolet kokee, ettei kongressi ja hallitus edusta heitä (Monsiváis Carrillo 2017). Puolueiden ja kongressin luottamuksen välinen korrelaatio on usein hyvin korkea, vaikkakin puolueet nauttivat yleensä vielä alhaisempaa luottamusta. Kannatusprosentit ovat lisäksi laskeneet vuodesta 1997 lähtien, jolloin puolueisiin luotti 28 prosenttia ja kongressiin 36 prosenttia. Vuonna 2003 nämä luvut olivat laskeneet puolueiden kohdalla 11 ja kongressin kohdalla 17 prosenttiin. (Power & Jamison 2005, 61–63.) Latinalaisessa Amerikassa poliittisen järjestelmän koetaan hyödyttävän ensisijaisesti vallassa olevia (Monsiváis Carrillo 2017). Yhteiskunnallisista instituutioista poliittiset toimijat koetaan jatkuvasti eniten valtaa omaavina tahoina. Vuosina 1995–1997 tehdyssä kyselytutkimuksessa noin kolme neljästä koki, että oman maan hallinto tekee pääosin eliittiä hyödyttäviä päätöksiä. (Power & Jamison 2005, 71.) Lisäksi poliitikkojen uskottavuuden ja demokratian legitimaation on havaittu kulkevan samansuuntaisesti (Power & Jamison 2005, 74).

Edustuksellisen etäännyttämisen ja poliittisen epäluottamuksen lisäksi laajempi epäluottamus lähes kaikkia sosiaalisia ja taloudellisia instituutioita kohtaan on läsnä Latinalaisen Amerikan alueella. Poikkeuksena on katolinen kirkko, joka useimpien kyselytutkimuksien

mukaan nauttii ainoana instituutiona enemmistön luottamusta. Katolisen kirkon jälkeen eniten luottamusta Latinalaisessa Amerikassa herättävät yleensä televisio ja armeija. Armeija voi hyötyä poliittisesta epäluottamuksesta ja lojaaliuden puutteesta poliitikkoja kohtaan, koska sillä on alueen historiassa maine demokratian mahdollisena tuhoajana diktatuurien muodossa. (Power & Jamison 2005, 56, 61, 76.)

Erityisesti poliitikkoihin kohdistuvaa tutkimusta tehneet Power & Jamison (2005, 60) havaitsivat, että tutkijoilla ei ole yhteisymmärrystä poliitikkoihin kohdistuvan epäluottamuksen syistä. Lisäksi aihealueen tutkimus keskittyy useimmiten poliittisen epäluottamuksen syyhin kuin seurauksiin. Seurauksien analysointi olisi demokratian kestävyuden kannalta tärkeä näkökulma tutkimukselle varsinkin Latinalaisen Amerikan kontekstissa, sillä poliitikkoihin kohdistuva epäluottamus edistää autoritäärisen eliitin mahdollisuuksia toteuttaa muun muassa riistoa ja vallankaappauksia. Vuonna 2005 tehdyn analyysin perusteella on oletettavaa, että tulevaisuudessa tutkimuksissa Latinalaisessa Amerikassa havaittaisiin kansalaisten kriittistä suhtautumista poliittista eliittiä kohtaan samalla kun he tukevat demokraattista hallintomuotoa. (Power & Jamison 2005, 73–74, 76.)

Vahvimmin demokratian tuen kanssa yhteydessä olevat tekijät ovat Fierron tutkimuksen mukaan tyytyväisyys demokratiaan ja koulutustasaisuus. (Alister Sanhueza ym. 2015, 108; Fierro 2015, 47–48, 53.) Demokratian tuen ja tyytyväisyyden välinen yhteys kuitenkin vaihtelee Latinalaisen Amerikan maissa. Koko aluetta tarkastellessa merkitsevä yhteys löytyy, mutta kun maat jaettiin vapaisiin ja osittain vapaisiin Freedom Housen (2021a) kategorioiden mukaan, havaittiin, että vapaissa maissa näiden tekijöiden välillä merkitsevä yhteys löytyy, kun taas osittain vapaissa maissa ei. (Alister Sanhueza ym. 2015, 104–105.)

Valtioiden taloudelliset tilanteet ovat tarjonneet toisistaan poikkeavia tuloksia eri tutkimuksissa. Maan tai henkilökohtaisen taloudellisen tilanteen ei ole havaittu olevan yhteydessä demokratian tukeen Latinalaisessa Amerikassa. (Fierro 2015, 47–48, 53.) Carlinin (2006, 1) ja Graham & Sukhtankarin (2004, 370) mukaan hyvin koulutetut ja taloudellisesti hyvin toimeen tulevat kannattavat demokratiaa sekä sen mahdollistamaa itseilmaisua todennäköisimmin. Taloudellisen kehityksen seurauksena tapahtuvan köyhyyden väheneminen ja varojen tasainen jakautuminen johtavat helpommin demokratian kannattamiseen. Tästä huolimatta yhteiskunnan taloudellinen kehitys ja demokratian kannatus (overt support) eivät kuitenkaan ole positiivisessa yhteydessä keskenään. Taloudellinen

kehitys ei siis pysty poistamaan eriarvoisuuden vaikutusta demokratian legitimaatioon. (Carlin 2006, 1.) Lisäksi on näyttöä siitä, että demokratian tuen taso vaihtelee talouden vaihteluiden mukaan myös toiseen suuntaan; taloudelliset kriisit ovat jopa vahvistaneet demokratian tukea. Tämä kertoo siitä, että Latinalaisessa Amerikassa kyetään enenevässä määrin erottamaan demokratia omaksi valtionhallinnon toimintakyvystä kertovaksi elementiksi. (Fierro 2015, 47–48.) Poliittisia tekijöitä pidetään syinä yhteiskunnan kulloisellekin tilanteelle useammin kuin taloudellisia tekijöitä (Power & Jamison 2005, 71). Vaihtelevimmat tekijät demokratian kannatukseen peilattaessa ovat poliittiseen tilanteeseen ja instituutioihin liittyvät tekijät, kun taas tasaisin tekijä on maan taloudellinen tilanne (Alister Sanhueza ym. 2015, 108). Toisin kuin aiemmassa tutkimuksessa, vuoden 2002 tutkimuksessa vastaajan henkilökohtainen hyvä taloudellinen tilanne ei ollut yhteydessä korkeampaan tyytyväisyyteen demokratiaa kohtaan. Päinvastoin hyvin toimeentulevat olivat ajan myötä tulleet kriittisemmiksi demokratian suorituskykyä kohtaan. Samaten korkeammin koulutetut ovat muita tyytymättömämpiä demokratian toteutumiseen. (Graham & Sukhtankar 2004, 372.) Edustuksellista etäännyttäminen Latinalaisessa Amerikassa kokevat todennäköisimmin miehet, nuoret ja korkeasti koulutautuneet. (Monziváis Carrillo 2017.) Uusien sukupolvien myötä koulutuksen kasvava merkitys ja saataavuus voi olla ratkaisuna demokratian legitimaation vakauttamiseen (Carlin 2006, 1).

Latinalaisen Amerikan asenteiden yleinen kehityssuunta seuraa länsimaita; demokratia hallintomuotona ja sen suorituskyky erotetaan toisistaan. Tämä mahdollistaa demokraattisen hallintomuodon pitämisen korkeassa arvossa samalla kun demokraattinen suorituskyky nähdään heikkona, eli poliittisia toimijoita ja instituutioita kohtaan koetaan pettymystä. (Graham & Sukhtankar 2004, 370, 372, 375.) Kansan ilmaisema tuki demokratialle on vahvempaa mitä enemmän poliittiset ongelmat ajatellaan sisäisinä ongelmina (Alister Sanhueza ym. 2015, 105). Vaikka Latinalaisessa Amerikassa maiden välillä on yhtäläisyyksiä, maita vertaillessa on hyvä muistaa, että yhteiskuntien välillä on myös paljon eroja. Esimerkiksi erot maiden poliittisissa ja taloudellisissa tilanteissa voivat olla yhtenä syynä demokratia- ja legitimaatiokäsitysten vaihtelevuuteen. Myös näkemykset pelkästään demokratiasta käsitteenä voivat olla maiden välillä hyvin erilaisia. (Alister Sanhueza ym. 2015, 109; Stevens ym. 609.)

4 CHILELÄINEN YHTEISKUNTA JA DEMOKRATIA

Demokratian legitimaatiota on tutkittu Latinalaisen Amerikan osalta pitkään. Kuitenkin on tuotu esiin tarve jatkaa tutkimusta uusilla aineistoilla maakohtaisesti, jotta saataisiin selville, mitä poliittisen epäluottamuksen taustalla on (Power & Jamison 2005, 56). Chilen demokratiasta puhutaan usein yhä lujittuvampana ilmiönä, mutta etenkin institutionaalisessa suorituskyvyssä on valtavia puutteita (Walker 2006, 17). Latinalaisen Amerikan kontekstissa menestyksekkään sosioekonomisen kehityksen ja toisaalta autoritäärisen taustansa vuoksi Chile on erityinen tutkimuskohde selvittää uuteen demokratiaan liittyvää kannatusta ja luottamusta (Navia & Osorio 2019, 190).

4.1 YHTEISKUNNAN JA DEMOKRATIAN KEHITYS CHILESSÄ

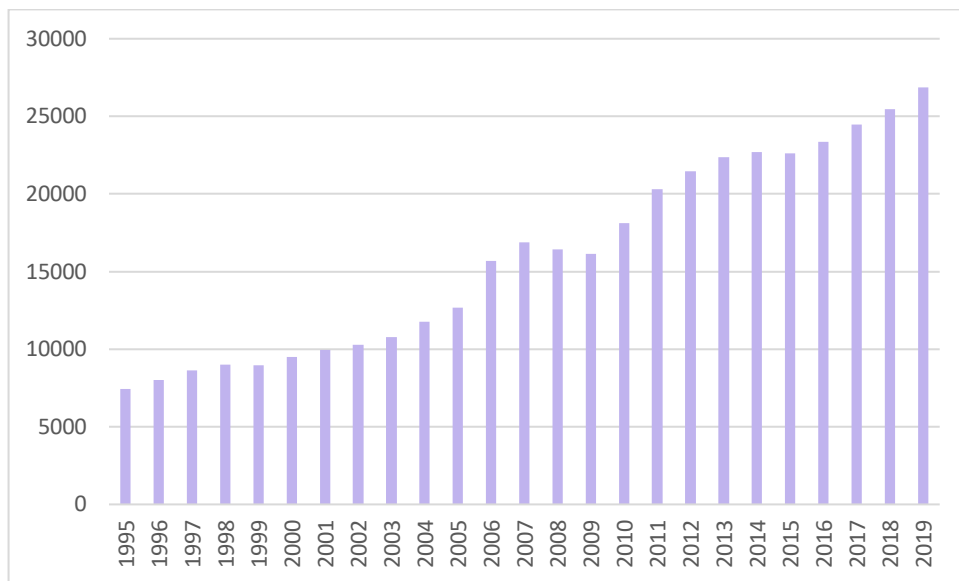
Vuonna 1973 chileläiseen yli neljänsadan vuoden kestoiseen demokratiaan kuului puoluejärjestelmä, kasvava poliittinen osallistuminen ja sosiaalinen inklusio. Vuonna 1970 presidentinvaaleissa maan johtoon valitun Salvador Allenden yritykset johtaa maata sosialistisempaan suuntaan keskeytyivät, kun maan opposition ja Yhdysvaltain hallituksen yhteistyö aiheutti maahan taloudellisen ja poliittisen kriisin. (Navia & Osorio 2019, 194.)

Demokratian aika loppui vuonna 1973, kun Chilessä alkoi autoritäärinen ajanjakso kenraali Augusto Pinochetin johtaman sotilasvallankaappauksen seurauksena. Tänä aikana valta keskittyi ja maassa tapahtui vakavia ihmisoikeusloukkauksia sekä toimeenpantiin uusliberalistista talouspolitiikkaa. (Navia & Osorio 2019, 190.) Diktatuurin aikana maassa säädettiin uusi perustuslaki vuonna 1980. Sillä Pinochet takasi vallan itselleen tuleviksi kahdeksaksi vuodeksi. Sama perustuslaki on edelleen voimassa. Perustuslaki on mahdollistanut epälegitiimin demokratian harjoittamisen Chilessä, mikä ylläpitää myös maan sosiaalista eriarvoisuutta. (Siavelis 2016.) Kahdeksanvuotiskauden päätyttyä, vuonna 1988, sotilasvallasta päätettiin kansanäänestyksellä, jonka Pinochet hävisi.

Kun vuonna 1990 Chilessä palattiin takaisin demokratiaan, hallinnot olivat seuraavat kaksikymmentä vuotta keskusta–vasemmistopuolueiden johtamia. (Navia & Osorio 2019, 194.) Samaan aikaan Latinalaisen Amerikan alueella vallitsi laajemmin keskusta–vasemmiston hegemonia. Tätä aikakautta kutsutaan vaaleanpunaisen vuoroveden ajaksi (*pink tide*). (Rojas 2017, 71.)

Demokratian uuden aikakauden alettua Chilessä on toimeenpantu lukuisia sosiaalisia uudistuksia esimerkiksi verotuksen, terveydenhuollon, eläkkeiden, naisten oikeuksien ja

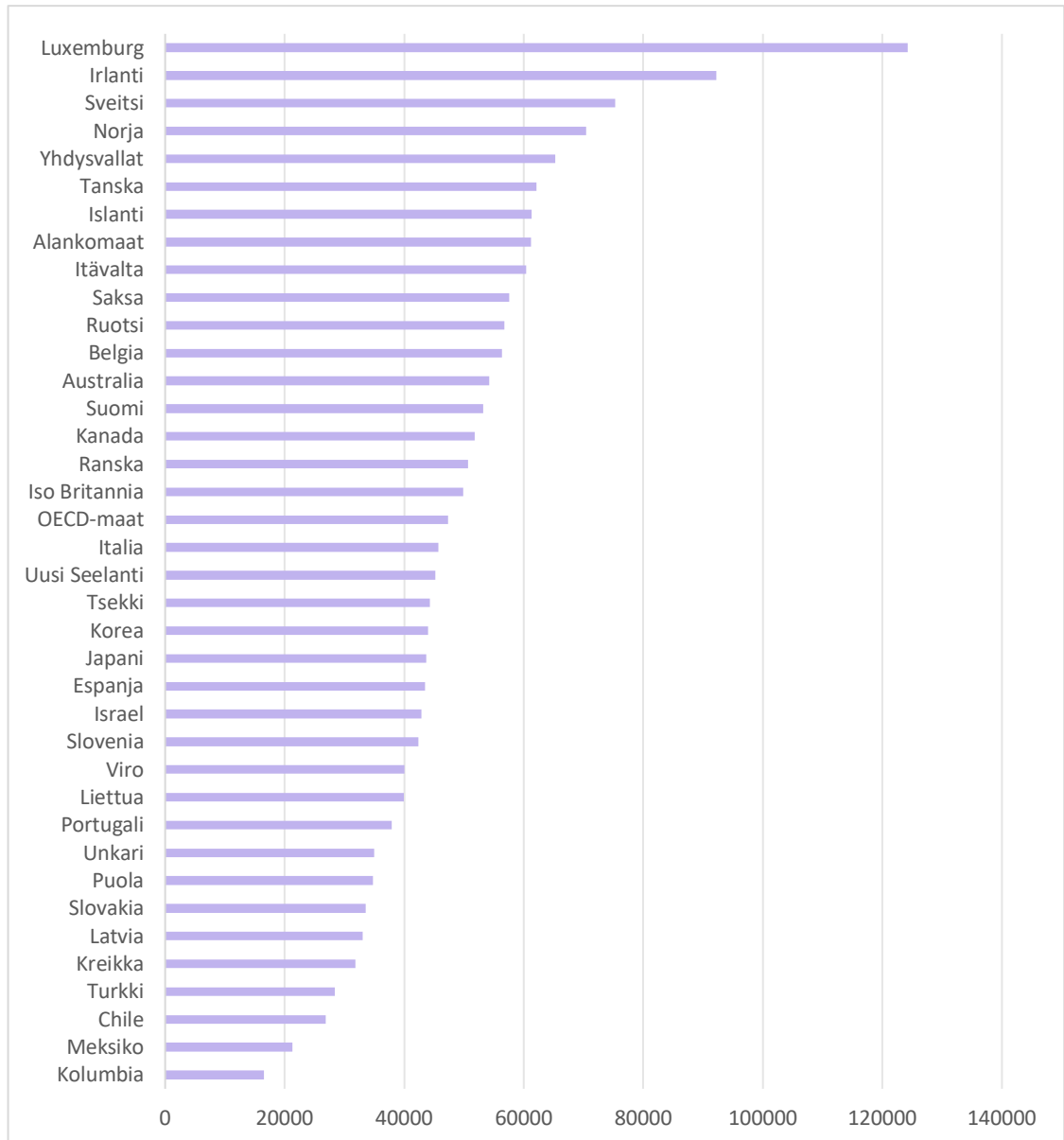
koulutuksen saralla. 2010-luvulla sosiaalisten liikkeiden toiminnalla on pyritty vaikuttamaan esimerkiksi koulutukseen ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvillä mielenosoituksilla ja lakoilla. Lisäksi erilaiset talouden vaihtelut, korruptiotapaukset ja muut poliittiset skandaalit ovat vaikuttaneet taustalla. (UNDP 2019, 146–153.) Chilen taloudellinen kasvu on pysynyt vakaana, mutta tästä huolimatta tuloerot ovat pysyneet korkealla tasolla. Vuoden 2008 taloudellinen kriisi ei haavoittanut Chilen taloutta yhtä pahasti kuin muualla maailmassa pankkijärjestelmien säädösten vuoksi. (UNDP 2019, 16.)

Kuvio 2. Chilen bruttokansantuote USA:n dollareina (vuoden 2019 rahanarvossa) asukasta kohti vuosina 1995–2019.

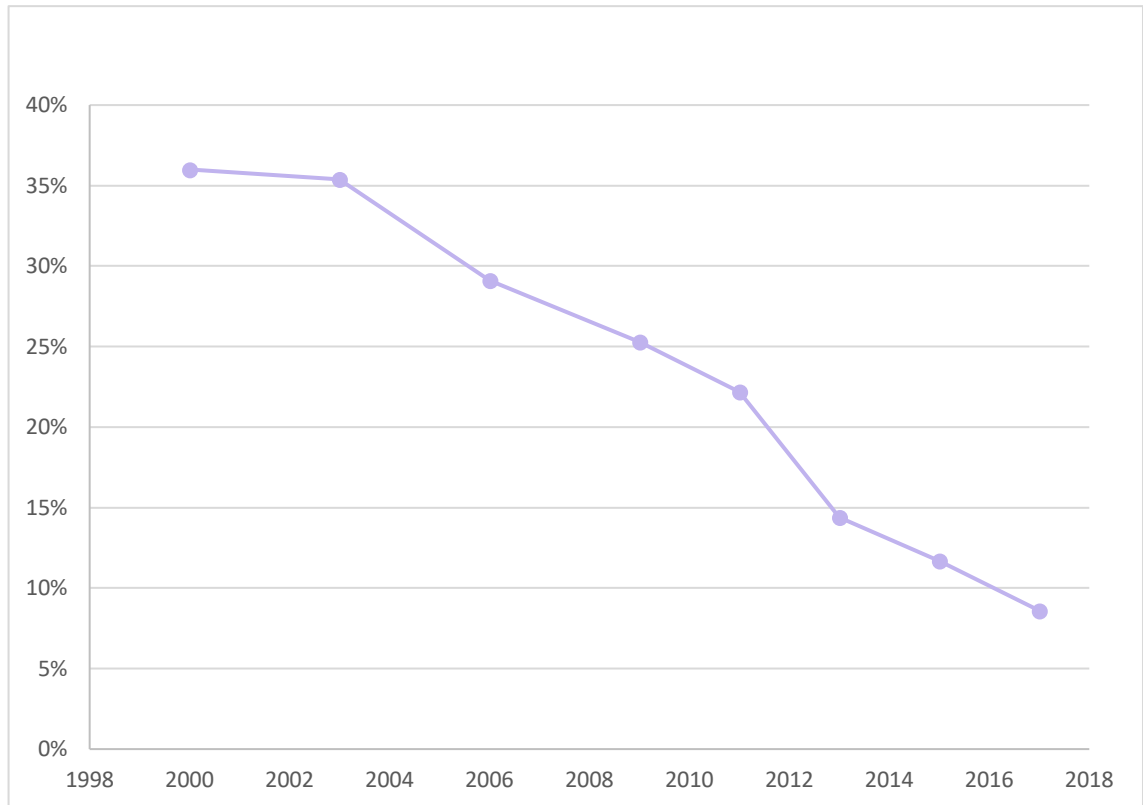
Lähde: OECD (2021a).

Taloudellista kasvua havainnollistaa kuvio 2., jonka mukaan bruttokansantuotteessa tapahtui vuosia 2008 ja 2009 lukuun ottamatta jatkuvaa ja huomattavaa kasvua vuodesta 1995 lähtien. Vuonna 1995 Chilen vuotuinen bruttokansantuote henkeä kohden oli 7 422 dollaria, kun vuoteen 2019 päästäessä se nousi yli 3,5-kertaiseksi 26 880 dollariin. Kasvusta huolimatta, kansainvälisesti verrattuna, Chilen bruttokansantuote sijoittuu OECD-maiden alhaisimpiin muiden Latinalaisen Amerikan maiden tapaan (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. OECD-maiden bruttokansantuotteet dollareina (vuoden 2019 rahanarvossa) asukasta kohti vuonna 2019 tai uusimpana saatavilla olevana vuonna (2016–2019).
Lähde: OECD (2021a).

Taloukasvu havainnollistuu myös esimerkiksi Chilen dramaattisesti laskeneessa köyhyyssasteessa. Kansallisen köyhyysrajan mukaan köyhiksi lukeutuvien prosenttiosuus koko kansasta vuonna 2000 oli 36 prosenttia, mistä lähtien lukemat ovat laskeneet jokaisena vuonna. Vuonna 2017 köyhiä oli Chilessä vain 9 prosenttia (ks. Kuvio 4).

Kuvio 4. Chilen köyhyysaste¹ 2000–2017, %.

Lähde: Maailmanpankki (2021a).

Autoritääriset tunnuspiirteet on karsittu järjestelmästä suurimmilta osin pois (Arato 2017, 450). Etenkin kaksiosaisen vaalisysteemin poistuminen vuonna 2016 oli tärkeä uudistus, sillä kaksiosainen vaalisysteemi mahdollisti aiemmin päätöksenteon ilman riittävää edustavuutta. (UNDP 2019, 24; Arato 2017, 450). Kaksiosaisella vaalijärjestelmällä tarkoitetaan Chilen perustuslain säätelemää systeemiä, jonka mukaan jokaisen alueen valitsijalistalta valituksi tulee vain kaksi edustajaa. Tämä järjestelmä vahvisti isojen puolueiden suosiota ja heikensi pienten puolueiden mahdollisuutta saada omia edustajia läpi, sillä isojen puolueblokkien on helpompi kerätä tarpeeksi iso kannatus läpimenoon. Kaksiosaisella vaalijärjestelmällä oli selkeästi heikentävä vaikutus edustavuuteen: vuonna 1989 kansanedustajien edustavuus oli 74,5 prosenttia ja vuonna 2005 enää vain 53,7 prosenttia. (FLACSO 2008, 7–9.)

Kaksiosaisen järjestelmän poistuttua Chilen haasteet demokratian saralla jatkuvat edelleen (UNDP 2019, 12.) Nykyään Chilen poliittinen puoluejärjestelmä on

¹ Maailmanpankin määrittelemän maakohtaisen köyhyysraja-arvion mukaan. Arvio perustuu kotitalouksiin kohdistuviin kyselytutkimuksiin. (Maailmanpankki 2021a.)

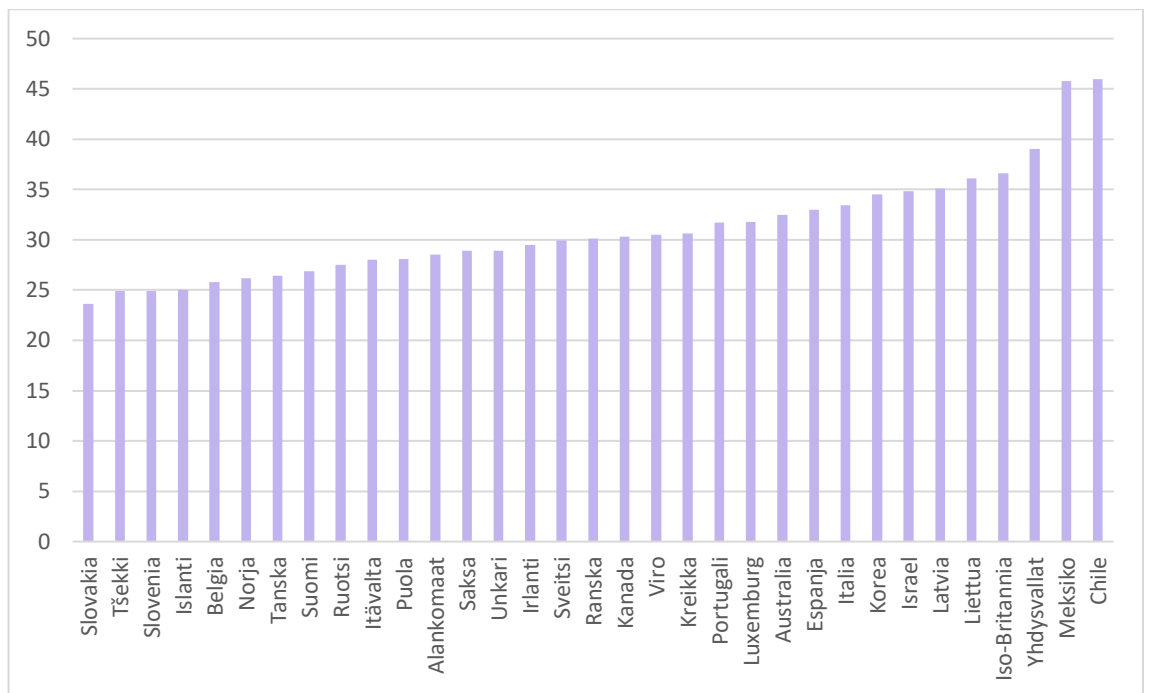
monipuoluejärjestelmä. Araton (2017, 450) mukaan Chilessä vallitsee yhtä aikaa limittäin neljä erilaista puoluepoliittista järjestelmää, joista ensimmäinen on dualistinen, ja jako kahteen blokkiin on havaittavissa erityisesti presidentinvaaleissa. Toinen järjestelmä on monipuoluejärjestelmä, johon kuuluu noin kahdeksan parlamenttipuoluetta, jotka muodostavat koalitioita säilyttäen kuitenkin oman itsenäisyytensä koalitioiden sisällä. Kolmantena järjestelmän sisäisenä järjestelmänä on oikeisto-keskusta-vasemmisto -ideologioiden mukaan tehtävä jaottelu. Viimeisenä tärkeänä järjestelmänä Chilen poliittisella kentällä pidetään aktiivista kansalaisyhteiskuntaa, joka on vahvasti mukana sosiaalisissa liikkeissä ja järjestöjen toiminnassa. (Arato 2017, 450.) Tällä hetkellä kongressissa edustettuina on kaksitoista puoluetta, joiden lisäksi joukossa on yksittäisiä itsenäisiä edustajia. (Freedom House 2021b.) Demokraattisen järjestelmän alusta asti puoluejärjestelmää on pidetty hyvin epätasapainoisena, ja sen pirstaleisuus on herättänyt huolta (UNDP 2019, 23).

Neljän poliittisen järjestelmän yhtäaikainen esiintyminen on monimutkainen ilmiö ja aiheuttaa ongelmia demokratian edustuksellisuudessa, joka näkyy usein vajavaisena edustuksena sekä poliittisesti että kansalaisyhteiskunnassa. Se on aiheuttanut käsityksen siitä, että eliitti on ottanut vallan haltuunsa, toimien näin hyvän edustavan demokratian tiellä. (Arato 2017, 450.) Edustuksellinen kriisi on yhteydessä siihen, etteivät kansalaiset identifioitu poliittisiin puolueisiin eivätkä oikeisto-vasemmisto-asetelmaan. (UNDP 2019, 17–18.) Koska Chilessä valta on keskittynyt eliitille, maan demokratiatyyppin voidaan sanoa olevan eräänlainen eliittidemokratia. Vaikka pieni valtaapitävä joukko on vastuussa koko kansan päätöksistä, kyseessä on silti todellinen demokratian muoto, etenkin koska Chilessä eliitti on ottanut joitakin kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia huomioon. (Arato 2017, 451.)

4.2 DEMOKRATIAN KRIISI VUONNA 2019

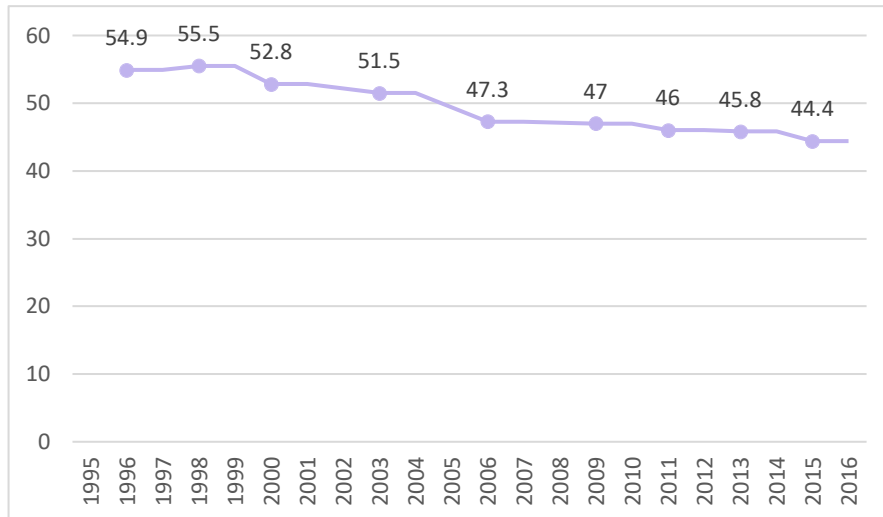
Vuoden 2019 lokakuussa Chilessä alkoi toisen demokratiakautensa suurimmat protestit ja levottomuudet. Tätä ennen vuosien 2008 ja 2018 välillä erilaisten sosiaalisten liikkeiden toiminta lisääntyi, mistä osa päätyi jopa poliittiselle agendalle. Suurimpana sosiaalisena liikkeenä mainittakoon opiskelijoiden ja feministiliikkeen mielenilmaukset, joiden lisäksi tyytymättömyyttä on ilmaistu myös esimerkiksi alueellisten konfliktien tiimoilta. (UNDP 2019, 23.) Sysäyksenä protesteille oli metrolippujen hintojen nousu, mutta taustalla oli

lukuisten sosiaalisten epäoikeudenmukaisuuksien kasaantuminen, missä metron lippuhinnat olivat vain jäävuoren huippu. Pinnan alla pitkään kytenneet tekijät jakautuvat UNDP:n mukaan viiteen tekijään: 1. epätasa-arvo, 2. edustuksellinen etäännyminen, 3. subjektiivinen pahoinvointi, 4. institutionaalisen toimintakyvyn vaje ja 5. poliittisen toiminnan muutos. Ensimmäisenä tekijänä on monisyinen epätasa-arvo, joka ilmentyy etenkin korkeina tuloeroina. Chileä pidetään hyvin korkean kehityksen maana, ja maan sisällä tuloerot ovat pienentyneet vuodesta 1996 vuoteen 2015 (ks. Kuvio 6). OECD-maiden joukossa tuloerot ovat kuitenkin edelleen Chilessä kaikkein korkeimmat (ks. Kuvio 5). Tuloerot kertovat Chilessä vallitsevasta syvästä eriarvoisuudesta, joka näkyy muun muassa koulutuksen ja terveydenhuollon epätasa-arvoisena jakautumisena (UNDP 2019, 10).

Kuvio 5. Tuloerot OECD-maissa Gini-kertoimen mukaan (2018 tai uusin). 0 = täysi tasa-arvo, 100 = täysi epätasa-arvo.

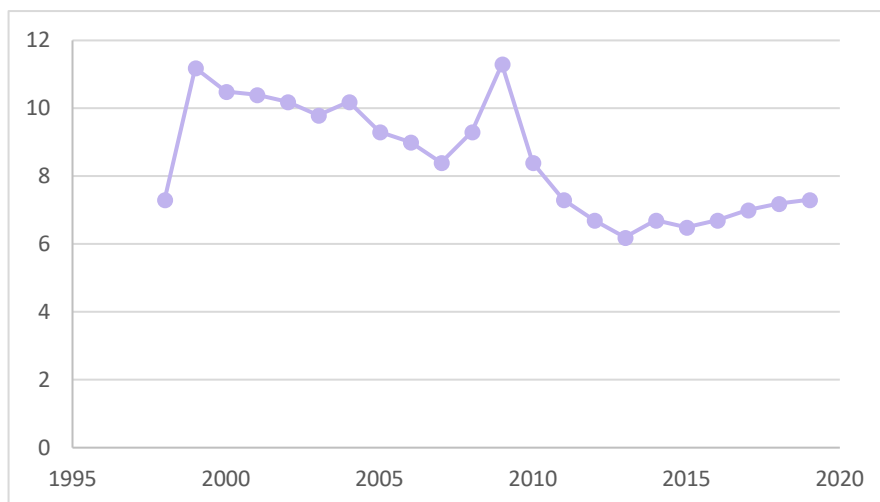
Lähde: OECD (2021b).

Kuvio 6. Tuloerot Chilessä vuosina 1996–2015, Gini-kerroin. 0 = täysi tasa-arvo, 100 = täysi epätasa-arvo.

Lähde: Maailmanpankki (2021a).

Toisena tekijänä mainitaan eliitin ja kansalaisten välinen etäännyminen. Yleisen käsityksen mukaan Chilessä ajatellaan olevan sosioekonomisesti rajautunut eliitti, jolla on yliedustus poliittisessa päätöksenteossa, ja joka suojelee omia etuoikeuksiaan estäen meritokratian toteutumista. Kolmantena on subjektiivisen pahoinvoinnin lisääntyminen, joka ilmenee epävarmuuden kokemisena sosiaalisia oloja, esimerkiksi työllistymistä ja eläkkeitä kohtaan. Chilessä on koettu lisääntyvästi, että tarve yhteiskunnan sosiaalisten olojen vakauttamiselle on akuutti. Kuvioista 7. nähdään, että Chilen työttömyysaste on vaihdellut vuodesta 1998 suuresti. Suurimmillaan se oli vuonna 2009 11,3 prosentissa, minkä jälkeen työttömyysaste laski vuoteen 2013 asti. Siitä lähtien työttömyys on ollut hiljalleen nousussa. Vuonna 2019 Chilen työttömyysaste oli 7,3.

Kuvio 7. Chilen työttömyysaste 1998–2019, %.

Lähde: ILO (2021).

Neljäntenä vaikuttajana kriisissä on ollut institutionaalisen toimintakyvyn vaje. Samalla kun Chilessä pidetään demokratiaa parhaana hallintomuotona, demokratian ei koeta toimivan toivotulla tavalla. Luottamus instituutioita kohtaan on hyvin heikolla pohjalla, ja on yhteydessä ajatukseen siitä, että instituutioiden suorituskyky on alhainen. Viimeisenä tekijänä mainitaan uudet poliittisen osallistumisen muodot. Chileläiset osallistuvat enenevässä määrin poliittisiin toimiin, jotka voivat olla radikaaleja, mutta yhä hyväksytympiä. Erityispiirteenä Chilessä on huomattavissa toisaalta poliittisen osallistumisen yleistyminen ja toisaalta äänestysaktiivisuuden lasku. Chilessä lisääntyy jatkuvasti sellaisten kansalaisten osuus, jotka eivät tunnista poliittisia puolueita tai oikeisto-vasemmisto-asetelmaa, mutta ovat aktiivisia poliittisesti. (UNDP 2019, 10–13.)

Chilen demokratiaa kuvaavilla hallinnon indikaattoreilla (ks. Taulukko 2.) voidaan havaita ristiriitaisia muutoksia kahden vuosikymmenen ajalta. Korruptioindeksin mukaan Chilen asema on heikentynyt vajaalla kymmenellä sijalla. Hallinnon tehokkuuden tarkastelussa maan asema on heikentynyt muutamalla sijalla. Samoin on käynyt säädösten laaduntarkastelun sekä laki-indeksin osalta. Näihin muutoksiin on saattanut vaikuttaa suotuisasti lukuisat aiemmin mainitut poliittiset ja sosiaaliset uudistukset. Poliittisen tasapainon ja kansalaisten osallisuuden osalta Chilen sijoitus on noussut merkittävästi. On kuitenkin otettava huomioon, että nämä luvut ovat ajalta ennen vuoden 2019 kärjistynyttä tilannetta, jonka myötä tämänhetkiset luvut saattaisivat olla hyvin erilaiset. On myös huomioitava, että poliittisen tasapainon osalta Chilen sijoitus yli koko tarkastelukauden on ollut merkittävästi heikempi kuin muilla tarkastelu-ulottuvuuksilla.

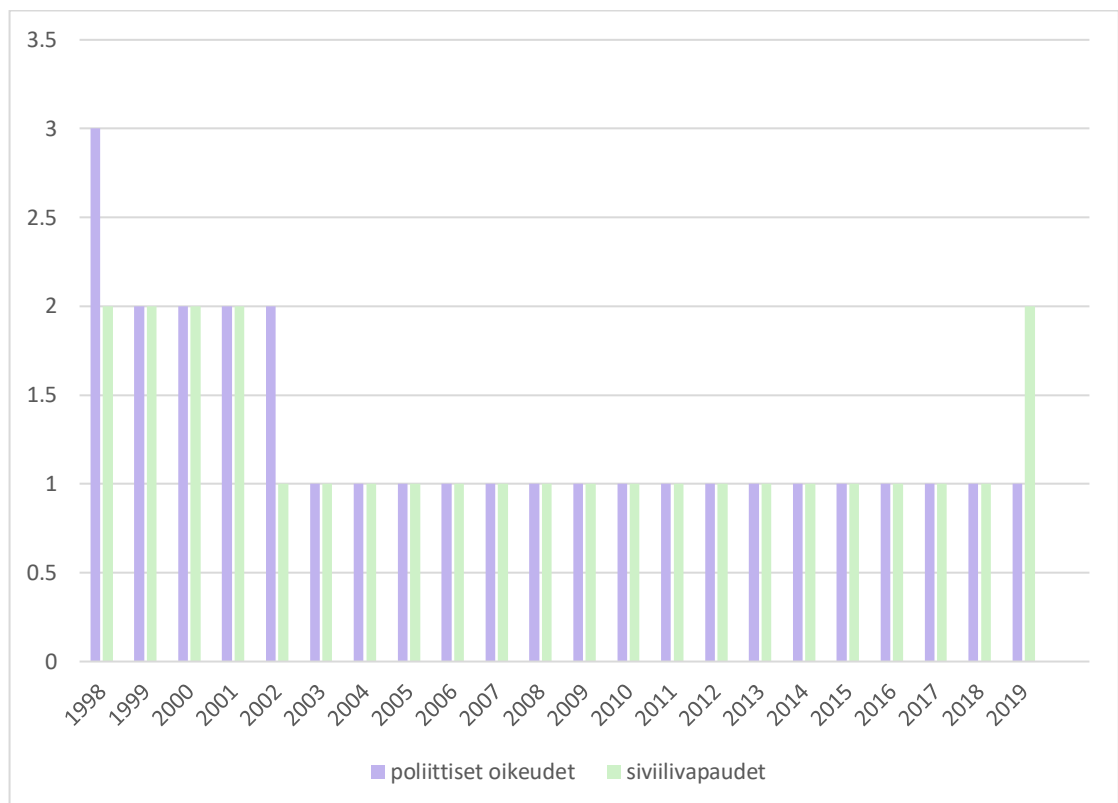
Taulukko 2. Chilen hallinnon indikaattorit 1998-2018 prosentteina verrattuna muihin maihin, 0=alin sijoitus 100=ylin sijoitus (Worldwide Governance Indicators).

	1998	2008	2018
Korruptio	89,7	90,8	81,7
Hallinnon tehokkuus	85,5	84,5	81,7
Poliittinen tasapaino ja väkivallan ja terrorismin puuttuminen	46,8	58,7	61,4
Säädösten laatu	91,2	92,7	88,9
Laki	84,5	88,5	83,7
Kansalaisten osallisuus	65,7	80,3	82,3

Lähde: Maailmanpankki (2021b).

Korruption lisääntymisestä on Maailmanpankin arvion lisäksi myös muuta näyttöä. Vuodesta 2014 lähtien Chilessä on selvitetty lukuisia korruptiotapauksia, joihin on liittynyt poliitikkoja sekä armeijan, poliisin ja kansallisen tilastokeskuksen jäseniä (UNDP 2019, 23). Vuonna 2019 Chile sijoittui maailmanlaajuisessa korruptiovertailussa (CPI) 26:ksi 180 maan joukosta. Latinalaisen Amerikan maista vain Uruguay oli Chileä paremmalla sijoi- tuksella, muut alueen maat sijoittuivat huonommin. On huomattava, että koska indeksi huomioi vain käsityksiä korruptiosta, se ei välttämättä kerro koko kuvaa maiden todelli- sesta korruption tilanteesta, mutta indeksi on käytetyin korruption vertailuun maailman- laajuisesti. (Transparency International 2020.)

Freedom Housen vapaustunnuslukujen (ks. Kuvio 8) mukaan vuoden 2019 kriisi näkyy sel- keästi Chilen siviilivapauksien toteutumisen heikentymisenä. Tätä ennen Chile on saanut parhaat mahdolliset vapausindeksin tunnusluvut sekä poliittisilta oikeuksiltaan että siviilivapauksiltaan vuosina 2013–2018.

Kuvio 8. Chilen demokratian vapaustunnusluvut jaettuna poliittisiin oikeuksiin ja siviilivapauksiin. Tunnusluvut saavat arvoja 1–7, 1 = korkein vapauden arvo 7 = matalin vapauden arvo.

Lähde: Freedom House (2021b).

Vuodesta 2003 vuoteen 2018 Chilen vapausindeksin luvut pysyivät muuttumattomina, mutta lokakuun 2019 protestien myötä siviilioikeudet huononivat (ks. kuvio 8). Protestit alkoivat laantua uuden perustuslain kaavailun ja siihen liittyvän kansanäänestyksen suunnittelemisen myötä. Chile on vuonna 2020 Freedom Housen (2021a) määrittelemän vapausindeksin mukaan vapaa valtio saaden arvon yhdeksänkymmentä sadasta. Poliittiset oikeudet ovat hieman nousseet hallinnon toiminnan avoimuuden ja läpinäkyvyyden osalta. Aikaisemmin valtion omistuksessa olevan kupariyhtiön vientituloista ohjattiin kymmenen prosenttia puolustusvoimille. Tämä laki korvattiin vuonna 2019 uudella lailla, jonka avulla kansalaisille tarjotaan läpinäkyvämpää tietoa puolustusvoimien rahoituksesta. Siviilioikeudet ovat laskeneet neljällä eri osa-alueella. Akateemisen vapauden indeksi laski vuoden 2019 kriisin jälkeen, kun yliopistoja jouduttiin sulkemaan protestien vuoksi. Kokoon-tumisvapauden indeksi puolittui protestien muuttuessa ajoittain väkivaltaisiksi poliisin ja yksittäisten mielenosoittajien toimesta. Laittoman voimankäytön indeksi laski myös, sillä protesteissa turvallisuusviranomaisten, eli poliisin ja armeijan suorittama laitton voimankäyttö johti kansalaisten vakaviin fyysisiin vammautumisiin. Viimeisenä yksilöiden vapaan liikkuvuuden indeksin mukaan Chilen siviilivapaudet heikkenivät vuonna 2020, sillä protestien vuoksi joitain julkisia kulkureittejä jouduttiin sulkemaan. (Freedom House 2021b.)

4.3 KANSANÄÄNESTYS JA UUSI PERUSTUSLAKI

Kansalaisten tyytymättömyyden tultua dramaattisesti esiin lokakuusta 2019 lähtien, Chilessä pidettiin lokakuussa 2020 kansanäänestys. Enemmistöäänillä päädyttiin uuteen perustuslakiin, jonka valmistelee perustuslakikonventio. Perustuslakikonventioon valittiin toukokuussa 2021 155 edustajaa. Edustajat eivät voineet olla valtion virassa pyrkiessään pestiin. Uutta kansanäänestystä varten vähintään kahden kolmasosan perustuslakikonvention edustajista tulee hyväksyä uusi perustuslaki. Menettelyllä pyritään varmistamaan mahdollisimman vahva konsensus uudesta perustuslaista.

Uuden perustuslain on määrä olla valmisteltuna vuoden 2022 puolessa välissä, jolloin suoritetaan uusi kansanäänestys. Tällöin kansalaiset joko hyväksyvät tai hylkäävät uuden perustuslain. Jos uusi perustuslaki hylätään, vuoden 1980 perustuslaki jää voimaan.

Uuden perustuslain laatiminen vaikuttaa demokratian toteutumisen edellytysten kannalta lupaavalta. Uuden perustuslain on määrä noudattaa Chilen tasavallan

demokraattista regiimiä, lainmukaista toimeenpanoa sekä kansainvälisiä sopimuksia. Uusi perustuslaki laaditaan kokonaan alusta asti, eikä siten ole kyse vain vanhan perustuslain uudistuksesta. Lisäksi kansanäänestykseen osallistuminen tulee olemaan pakollinen. Ne, joilla äänioikeus on, mutta kieltäytyvät äänestämästä, saavat sakkorangaistuksen. (Gobierno de Chile 2021.)

4.4 ASEENTEET DEMOKRATIAA JA INSTITUUTIOITA KOHTAAN CHILESSÄ

Edustuksellinen etäännyminen on yksi keskeisimmistä chileläisen poliittisen kulttuurin tunnuspiirteistä. Viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana julkisuuteen tulleet korruptiotapaukset ja muut instituutioihin liittyvät ongelmatapaukset ovat heijastuneet yleiseen epäluottamukseen lähes kaikkia Chilessä hallitsevia instituutioita kohtaan. Chilessä lisääntyy jatkuvasti ”demokraattisten skeptikkojen” lukumäärä; kansalaiset puolustavat demokraattista hallintomuotoa ja ilmaisevat samalla syvää epäluottamusta keskeisiä instituutioita kohtaan. Näitä instituutioita ovat muun muassa poliittiset puolueet, kongressi ja oikeuslaitos. (UNDP 2019, 17.) Edustuksellisen etäännytimisen lisäksi on havaittavissa sosiaalista etäännytimistä, kun sukupolvet, eri uskontojen edustajat, koulutustasoltaan toisistaan poikkeavat sekä poliittiselta suuntautumiseltaan toisistaan eroavat henkilöt etäännyvät arvoiltaan toisistaan yhä kauemmas (UNDP 2019, 18).

Demokratiaan liittyviä asenne-eroja selitetään usein yksilön sosioekonomisella asemalla. Vuonna 2012 LAPOP-kyselyyn perustuvan tutkimuksen mukaan demokratiaa kannattaa eniten korkea- ja keskituloiset henkilöt (Navia & Osorio 2019, 205). Tulosta tukee vuonna 2011 tehty tutkimus, jonka mukaan matalan sosioekonomisen taustan omaavista chileläisistä vain 54 prosenttia oli demokraattisen hallintomuodon kannalla. Kahdesta keskimäisestä sosioekonomisesta luokasta 65 prosenttia kannatti demokratiaa ja korkean sosioekonomisen tason chileläisistä demokratiaa kannatti 61 prosenttia. (Fierro 2015, 49.) Luokka-aseman lisäksi yksilön tulotasolla on merkitystä demokratiaan suhtautumisessa. Korkeatuloiset kannattavat vahvimmin demokratiaa, keskituloiset toiseksi eniten, ja matalatuloiset vähiten. Vaikka enemmistö chileläisistä jakaa demokratian kannatuksen arvion, samanaikaisesti yli puolet kannattaa myös autoritarismia. Kannatus autoritarismia, traditionalismia ja nationalismia kohtaan on vahvinta matalan sosioekonomisen aseman henkilöillä. Nämä demokratiaa ja autoritarismia ilmentävät tekijät muodostettiin summa-

käsitteisiin, mistä saattaa johtua demokratian ja autoritarismin limittäinen kannatus. Lisäksi huono-osaisimpien kokema yhteiskunnallisen epäjärjestyksen pelko on yleisempää kuin keskitason ja ylimmän sosioekonomisen luokan yksilöillä. (Haye ym. 2009, 361–362, 365–366.)

Käsitykset maan taloudellisesta tilanteesta eivät selitä demokratian kannatuseroja, mutta talouden vaihtelut vaikuttavat demokratian kannatukseen viiveellä. Demokratiaa vahvimmin kannattavat ne, jotka ajattelevat positiivisesti maan menneestä sosioekonomisesta tilanteesta. Tämä osaltaan viittaa siihen, että mahdollinen maassa vallitseva pitkittynyt taloudellinen kriisi voi laskea demokratian kannatusta. (Navia & Osorio 2019, 206.)

Taloudellisen tilanteen mukaan tehty jako matalan, keskitason ja korkean tason sosioekonomiseen luokkaan jakaa chileläisiä myös poliittisiin suuntauksiin. Haye ym. havaitsivat tutkimuksessaan, että chileläisten poliittiset asenteet kulkevat linjassa sosioekonomisen aseman ja itsearvioidun oikeisto-vasemmisto-asetelman mukaisesti. Sosioekonomisen aseman mukaan yksilö kannattaa sellaisia poliittisia toimia ja suuntauksia, jotka ovat hänelle itselleen eduksi. Asenteet ryhmien välillä ovat myös sangen yhteneviä, ja tällainen homogeeninen suhtautuminen sosioekonomisesta taustasta huolimatta kertoo selkeästi yhteiskunnan poliittisesta kulttuurista. Tämä huomioon ottaen voidaan todeta, että henkilön sosioekonomisella asemalla tai poliittisella suuntautumisella ei ole erityisen isoa roolia demokratiakäsityksiä jakavina tekijöinä. (Haye ym 2009, 364, 375–377.)

Poikkeuksena ovat ne yksilöt, joiden poliittiset asenteet eivät ole samassa linjassa oman poliittisen suuntautumisen ja sosioekonomisen taustan kanssa. Tällaisten yksilöiden odottamattomat poliittiset ääriasenteet eroavat oletetusta mallista ja maan yleisestä poliittisesta kulttuurista. (Haye ym. 2009, 351, 353.) Näihin yksilöihin lukeutuvat sekä oikealle poliittisesti itsensä asettavat matalan tulotason henkilöt, että poliittisesti vasemmalle asettuvat korkean tulotason henkilöt. Esimerkiksi kaikkein eniten autoritaarisia asenteita ilmaisevat matalan tulotason henkilöt, jotka asettavat itsensä poliittisesti vasemmalle. Hyväosaisimmat yksilöt saattavat ilmaista vasemmalle miellettyjä poliittisia asenteita samalla kun he identifioituvat kuitenkin poliittisesti oikealle. Ilmiö on päinvastainen matalassa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Luokkien sisällä on olemassa siis samanaikaisesti eriytyneitä ideologiakäsityksiä. Tämä sosioekonomisen aseman ja poliittisen suuntautumisen yhtymäkohta on tärkeä ottaa huomioon poliittista asennetutkimusta tehdessä. (Haye ym. 2009, 367–370, 374–375.) Navian ja Osorion (2019, 205) tutkimuksessa

havaittiin myös erikoinen paradoksi, jonka mukaan demokratiaa tukevat vahvasti poliittisesti keskelle itsensä sijoittaneet ja vielä vahvemmin vasemmistoon identifioituvat.

Yleisesti ajatellaan, että autoritäärisen hallintomuodon läpikäyneissä yhteiskunnissa asenteet demokratiaa kohtaan muokkautuvat autoritäärisyyden myötä. Chilessä tällaista vaikutusta ei ole havaittu, vaan demokratian kannatus on pysynyt vakaana ennen diktatuuria, sen aikana ja sen jälkeen. (Navia & Osorio 2019, 208–209.) Läpi kaikkien näiden ajanjaksojen demokratiaa on kannattanut vahvimmin keskiluokka ja itsensä vasemmalle poliittisesti sijoittaneet vastaajat (Navia & Osorio 2019, 190). Verratessa muihin maihin on otettava huomioon, että Chilessä hallintomuotona oli demokratia jo ennen diktatuuria, eikä kansan kannatus autoritääristä hallintomuotoa kohtaan ylittänyt demokratian kannatusta edes diktatuurin aikana. Tästä syystä Chilen kohdalla tulos on erityinen, ja voi poiketa esimerkiksi maista, joissa demokratiaa on koettu ensimmäisen kerran vasta autoritäärisen hallinnon jälkeen. (Navia & Osorio 2019, 208–209.)

Autoritäärisellä regimillä on kuitenkin havaittu vaikutus asenteisiin diktatuuria kohtaan (Navia & Osorio 2019, 209). Suurin osa chileläisistä myös ajattelee, että vallankaappaus tuhosi maan demokratian (Navia & Osorio 2019, 202). Ajanjakson hyvänä kokevien määrä on laskenut, ja huonona sen kokevien osuus on noussut vuosi vuodelta. (Navia & Osorio 2019, 208–209.) Vaikka henkilökohtaisesti diktatuurin ajan kokeneiden määrä laskee jatkuvasti, tiedonsaanti ja kritiikki ajanjaksosta ja sen aikana tapahtuneista ihmisoikeusrikkomuksista on samalla jatkuvassa kasvussa. Demokratian kannatus ei ole muuttunut dramaattisesti autoritäärisen vallan seurauksena, mutta demokraattisten arvojen voidaan ajatella lujittuneen ainakin autoritäärisen vallan kritisoinnin kautta. (Navia & Osorio 2019, 207.)

Vuoden 2014 raportissaan UNDP listasi seitsemän haastetta, joita chileläisellä demokatialla on edessä. Nämä haasteet ovat: 1. demokratian legitimointi hallinnan ylläpitämiseksi, 2. puuttuminen sosiaalista epätasa-arvoa ruokkivaan poliittiseen epätasa-arvoon, 3. kansalaisten osallistaminen demokratiaan, 4. poliittisen edustavuuden parantaminen, 5. vahvistaa poliittisia puolueita kestävän demokratian nimissä, 6. demokratian arvostuksen uudistaminen ja 7. luoda parempaa demokratiaa sitä arvostavien kansalaisten kanssa. (UNDP 2014, 38–45.)

5 TUTKIMUSASETELMA

Demokratian legitimaatiota tarkastellaan yleisen käsityksen mukaan kansalaisille tehtyjen kyselytutkimusten pohjalta (Vairo 2011, 46). Vaikka tietyn yhteiskunnan poliittisen kulttuurin ajatellaan olevan suhteellisen pysyvä vallitseva ilmapiiri, sen todellista vakautta on syytä tarkastella myös ajassa. Näin saadaan selville mitkä käsitykset ovat nopeammin muuttuvia, ja mitkä taas syvälle juurtuneita (Haye ym. 2009, 359).

5.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Näiden perustelujen valossa tämän tutkimuksen pääkysymykset ovat:

1. Miten demokratian legitimaatio ja sen muodostavat tekijät ovat muuttuneet Chilessä aikavälillä 1998–2018?
2. Mikä selittää demokratian legitimaation muutosta? Millä valituista taustatekijöistä (vuosi, ikäluokka, koulutus, työllisyystilanne ja sosioekonominen asema) on yhteys demokratian legitimaatioon?

Päätutkimuskysymyksiin haetaan vastausta ja täydennetään näillä alakysymyksillä:

- Onko yhteiskunnallisilla muutoksilla yhteyttä asenteiden muutokseen teoriaan peilattaessa?
- Mitä demokratian legitimaation muutoksen taustalla on? Onko vuoden 2019 kriisiin johtaneesta tyytymättömyydestä ollut viitteitä edeltävillä kolmella vuosikymmenellä?

5.2 AINEISTO

Tämä tutkimus toteutetaan määrällisenä survey-tutkimuksena otantatutkimusasetelmaan perustuen. Aineiston otoksesta tulkitaan eroja ja samankaltaisuuksia, joita oletetaan havaittavan todennäköisyyksinä. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 237.)

Tutkimuksessa analysoidaan Latinobarometrin (La Corporación Latinobarómetro 2021c) vuosien 1998, 2008 ja 2018 kyselyaineistoa Chilen osalta. Kyseessä on vuodesta 1995 lähtien suoritettu vuosittainen kysely, jota kerätään 18 Latinalaisen Amerikan maassa. Yhteensä kysely tavoittaa noin 20.000 henkilöä vuosittain edustaen näin alueen 600 miljoonaa asukasta. La Corporación Latinobarómetro on voittoa tavoittelematon organisaatio,

joka tarkastelee demokratian, talouden ja yhteiskunnan kehitystä asenteiden kautta, ja julkaisee niistä myös vuosittaisia raportteja. (La Corporacion Latinobarómetro 2021a.)

Vuonna 1998 kysely edusti Chilen osalta seitsemääkymmentä prosenttiyksikköä maan väestöstä, kun vuosina 2008 ja 2018 otoskoko edusti sataa prosenttiyksikköä koko maan aikuisväestöstä. Koko toteutuneen aineiston tapauslukumäärä on 3195 henkilöä. (La Corporacion Latinobarómetro 2021b.)

Tutkimukseen haluttiin tarkasteltavaksi kolme vuosikymmentä, jotta vertailu ajassa mahdollistaisi yhteiskunnallisten muutosten vaikutusten arvioinnin. Tutkimuksen kolmanneksi ja viimeisimmäksi vuodeksi haluttiin valita tuorein päivitys, jotta voitaisiin peilata nykyaikaa mahdollisimman relevantisti aikaisempiin vuosiin. Tästä johtuen tutkimuksessa käytetään analyysivaiheessa vuoden 2018 kyselyä uusimpana kolmesta vertailuvuodesta, sillä se on uusi Latinobarometrin päivitys. Tutkimuskysymykset ovat vaihdelleet Latinobarometrin järjestämisen aikana, mikä asetti rajoitteita vuosien tarkasteluun valitsemisessa. Vuosien 1998, 2008 ja 2018 kyselyt valikoituivat tähän tutkimukseen, sillä nämä vuodet olivat yhteneviä niiden kysymysten osalta, jotka olivat sopivia demokratian legitimaation tarkasteluun ja vertailuun.

5.3 SELITETTÄVÄT MUUTTUJAT

Selitettäviksi muuttujiksi valittiin demokratian toteutumiseen ja sitä ilmentävään institutionaaliseen luottamukseen sopivia kysymyksiä, jotka olivat saatavissa kaikkien kolmen tarkastelussa olevien vuosien aineistoissa. Näillä perusteilla suoraan demokratiaan liittyviksi muuttujiksi valittiin demokratian kannatus sekä tyytyväisyys demokratiaan, mitä on tutkittu muissakin demokratian legitimaatioon keskittyvissä tutkimuksissa (esim. Vairo 2011, 48). Demokratian kannatuksella selvitetään tukea vallitsevalle hallintomuodolle, ja siihen suhtautumisen on havaittu olevan ajassa vakaata. Tyytyväisyys demokratiaa kohtaan taas saattaa vaihdella yhteiskunnallisten muutosten myötä, ja kertoo siten tarkemmin ja ajankohtaisemmin demokratiaan suhtautumisesta. Latinalaisessa Amerikassa vahvempi institutionaalinen luottamus on myös yhteydessä tyytyväisyyteen demokratiaa kohtaan. (Alister Sanhueza ym. 2015, 90, 104.)

Demokratian kannatus on jaettu kolmeen luokkaan: 1 = demokratia on paras vaihtoehto muihin hallintomuotoihin nähden, 2 = joissain olosuhteissa autoritääriäinen hallintomuoto voi olla parempi kuin demokratia ja 3 = minunlaiselle henkilölle ei ole väliä onko

hallintomuoto demokraattinen vai ei-demokraattinen. Muuttuja luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaiseksi: 1 = 0 kannattaa demokratiaa, 2-3 = 1 muut hallintomuodot, johon luokituvat autoritäärisen hallintomuodon kannattajat, sekä ne, joille hallintomuodolla ei ole väliä. Samanlaista luokittelutapaa on hyödyntänyt esimerkiksi Singh & Carlin (2015, 6). Tämä muuttuja ei kuitenkaan ole ongelmaton, sillä todellisuudessa demokratian kannattajat jakautuvat edelleen useaan ajattelutapaan demokratian suhteen. Carlin (2006, 1) havaitsi vuoden 2002 Latinobarometriä analysoidessaan, että lähes puolet niistä, jotka pitivät demokratiaa parhaana hallintomuotona, kokivat myös, että taloudellinen kehitys oli demokratiaa tärkeämpää. Kun demokratiaa arvioidaan, sitä voidaan ajatella myös moniulotteisesti suhteessa muihin tärkeiksi koettuihin yhteiskunnallisiin tekijöihin, eikä demokratia näin ole yksiselitteinen ja muista tekijöistä riippumaton tekijä (Carlin 2006, 1).

Tyytyväisyys demokratiaan on jaettu seuraaviin vastausvaihtoehtoihin: 1 = erittäin tyytyväinen, 2 = melko tyytyväinen, 3 = ei kovin tyytyväinen ja 4 = ei lainkaan tyytyväinen. Muuttuja luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaiseksi 1-2 = 0 tyytyväinen ja 3-4 = 1 tyytymättöm.

Luottamus yhteiskunnan rakenteisiin on iso osa demokratian legitimaatiota (Alister Sanhueza ym. 2015, 98). Yhteiskunnalliseen luottamukseen liittyvissä kysymyksissä selvitettiin luottamusta poliittisiin puolueisiin, kongressiin, poliisiin ja armeijaan. Institutionaalista luottamusta ilmentävät puolueisiin, kongressiin, poliisiin ja armeijaan kohdistuvan luottamuksen muuttujat ovat kaikki luokiteltu samankaltaisesti: 1 = korkea luottamus, 2 = jonkin verran luottamusta, 3 = vähän luottamusta ja 4 = ei luottamusta. Jokainen näistä muuttujista luokiteltiin uudelleen kahteen luokkaan: 1 = luottaa ja 2 = ei luota.

Tämän jälkeen muodostettiin kaksi summamuuttujaa: ensimmäisessä yhdistettiin luottamus poliittisiin puolueisiin ja kongressiin, minkä uudeksi nimeksi annettiin ”luottamus poliittisiin instituutioihin”. Toiseen uuteen summamuuttujaan yhdistettiin luottamus poliisiin ja armeijaan, mikä sai nimen ”luottamus turvallisuusviranomaisiin”. Nämä summamuuttujat muodostuivat kolmeluokkaiseksi seuraavasti: 0 = ei luota, 0,5 = neutraali ja 1 = luottaa. Muuttujat oli muutettava edelleen kaksiluokkaiseksi, jotta kaikkien selitettävien muuttujien tarkastelutapana voitaisiin käyttää samaa logistista regressioanalyysia. Muuttujamuunnokset mahdollistivat myös vertailtavuuden eri selitettävien muuttujien välillä koko tutkimuksen läpi. Kaksiluokkaisia institutionaalista luottamusta mittaavia muuttujia varten tehtiin seuraavat muuttujamuunnokset: 0–0,5 = ei luota ja 1 = luottaa.

Luokittelutapaan päädyttiin siksi, että tutkimuksen pääkohde on tarkastella luottamusta, jolloin luokkaa 0 ja 0,5 ilmaisevat epäluottamusta suhteessa luottamukseen. Näin luokittelutapa menee myös yhteen demokratian kannatuksen uudelleenluokittelun ajatuksen kanssa.

5.4 SELITTÄVÄT MUUTTUJAT

Vuosi-muuttuja eli aika on tutkimuksen ensisijainen selittävä tekijä, jolla tarkastellaan näkemyksissä tapahtunutta muutosta kolmella eri vuosikymmenellä. Sosiodemografiset tekijät ovat kontrollimuuttujia, joiden avulla halutaan selittää muutosta ja syventyä sen yhteiskunnallisiin taustatekijöihin.

Aikaisemmissa demokratian kannatusta tutkivissa tutkimuksissa selittävinä muuttujina on käytetty sosioekonomisia taustatekijöitä (kts. Esim. Ceka & Magalhães 2019, 12; Fierro 2015, 45). Edustukselliseen etäännyntymiseen liittyviä näkemyksiä tutkittaessa sosiodemografisina tekijöinä on tarkasteltu ikää, sukupuolta, koulutusastetta ja hyvinvointia (Mon-siváis Carrillo 2017, 13).

Tutkiessaan demokratian kannatuksen yhteyttä sosiodemografisiin taustatekijöihin Latinalaisessa Amerikassa Fierro (2015, 55) havaitsi, että vain yhteys koulutusasteeseen oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä. Kouluttautuneimmat henkilöt kannattavat vahvimmin demokratiaa. Carlinin (2006, 1) tutkimuksen mukaan työttömyys vahvistaa demokraattisen hallinnon kannatusta. Demokratian kannatus kasvaa hänen mukaansa myös iän myötä. Tähän voi vaikuttaa vastaajien kokemukset aikaisemmasta autoritäärisestä hallinnosta.

Tämän tutkimuksen selittäviksi taustatekijöiksi valittiin niin ikään sekä demografisia että sosioekonomista asemaa kuvaavia tekijöitä: Ikä, koulutustaso, työmarkkina-asema ja haastattelijan arvioima sosioekonominen status. Ikä on aineistossa jatkuvana muuttujana saaden arvoja välillä 18 ja 90 kaikkien vastaajien ollessa täysi-ikäisiä. Ikä luokitellaan uudelleen kolmeen ikäluokkaan: 1 = 18–35-vuotiaat nuoret aikuiset, 2 = 36–64-vuotiaat keski-ikäiset ja 3 = yli 65-vuotiaat eläkeikäiset. Iän luokittelulla voidaan Chilen tapauksessa arvioida erityisesti myös sotilasvallankaappauksen vaikutuksia asenteisiin eri ikäisten kohdalla, kuten Hayen ym. (2009, 365) tutkimuksessa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa koulutuksella on havaittu olevan usein tilastollisesti merkitsevä yhteys demokratian kannatuksen kanssa (esim. Ceka & Magalhães 2019 20–22). Koulutuksen voidaan ajatella myös kertovan poliittisesta kiinnostuksesta ja tietämyksestä; korkeammin koulutetut huomioivat enemmän politiikkaan liittyviä asioita. (Stevens ym. 2006, 612.) Koulutus on ilmoitettu vuosien 1998 ja 2008 aineistoissa seitsemänluokkaisena: 1 = lukutaidoton, 2 = keskeneräinen perusaste, 3 = suoritettu perusaste, 4 = keskeneräinen toinen aste tai tekninen, 5 = suoritettu toinen aste tai tekninen, 6 = keskeneräinen korkea-aste ja 7 = suoritettu korkea-aste. Vuoden 2018 aineistossa koulutus on kolmiluokkainen: 1 = perusaste tai alempi, 2 = toinen aste, tekninen aste tai alempi ja 3 = korkea-aste tai ylempi. Jotta kaikkia kolmea vuotta voitaisiin verrata, vuoden 1998 ja 2008 koulutusmuuttujat luokiteltiin myös kolmiluokkaiseksi: 1-3 = 0 korkeintaan perusaste, 4-6 = 1 korkeintaan 2. aste, 7 = 2 suoritettu korkeakoulu.

Työllisyystilanne on jokaisen kolmen vuoden osalta seitsemässä luokassa: 1 = itse työllistetty, 2 = työntekijä julkisella sektorilla, 3 = työntekijä yksityisellä sektorilla, 4 = ei työskentele tällä hetkellä, 5 = eläkkeellä, 6 = ei työssä / vastuussa kodinhoidosta ja ostoksista ja 7 = opiskelija. Nämä vaihtoehdot uudelleen luokiteltiin neljään luokkaan seuraavasti: 1-3 = 0 työssä, 4 ja 6 = 1 työtön, 5 = 2 eläkkeellä ja 7 = 3 opiskelija.

Latinobarometrissä sosioekonominen status on arvioitu aineistoon haastattelijan toimesta viiteen luokkaan: 1 = erittäin hyvä, 2 = hyvä, 3 = ei huono, 4 = huono, 5 = erittäin huono. Uudelleenluokittelu tehtiin kolmeen luokkaan: 1-2 = 0 korkea, 3 = 1 keskitaso, 4-5 = 2 matala.

Chilessä voidaan havaita ikärakenteen muutosta vuosien 1998 ja 2018 välillä. Keski-ikäisten ja eläkeikäisten osuus on kasvanut ja koulutuksessa on tapahtunut suuria muutoksia ajan saatossa (ks. taulukko 3). Korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus on kahdessa-kymmenessä vuodessa kasvanut kymmenillä prosenttiyksiköillä, jolloin toisen asteen ja erityisesti perusasteen kouluttautuneiden osuudet ovat suhteessa vähentyneet huomasti. Vuonna 1998 korkeakoulutettuja oli alle yksi kymmenestä, kun vuoteen 2018 mennessä joka kolmas vastaajista oli korkeakoulutettu. Kouluttautuneisuuden lisääntyminen voi selittyä yhteiskunnan sosiaalisella kehityksellä ja vaurauden lisääntymisellä.

Taulukko 3. Selittävien muuttujien jakaumat, %/N.

	1998		2008		2018	
	%	N	%	N	%	N
Ikäluokka						
18–35-v.	50	530	36	390	31	331
36–64-v.	41	438	50	539	54	576
65–96-v.	9	96	13	143	14	152
Koulutus						
Perusaste	24	250	23	251	8	85
2. aste	69	735	63	674	59	619
Korkea-aste	7	79	14	147	34	355
Työllisyystilanne						
Työssä	52	553	54	578	63	662
Työtön	33	349	26	281	18	187
Eläkkeellä	7	78	10	110	12	130
Opiskelija	8	84	10	103	8	80
Sosioekonominen asema						
Matala	14	151	11	112	10	106
Keskitaso	49	520	47	501	54	572
Korkea	37	393	43	459	36	381

Chileläisten työssäkäyvien osuus on ollut vuodesta 1998 lähtien noin puolet, nousten hie-
man vuoteen 2018 mennessä. Huomionarvoista on myös työttömyyden lasku, josta voi
osaltaan konkreettisesti havaita maan sosiaalisten olojen paranemisen. Ikärakenteen
vanheneminen näkyy eläkeikäisten kasvaneen määrän lisäksi 65–96-vuotiaiden määrän
kasvussa.

Koulutusasteen jyrkkä nousu ei kuitenkaan ole nostanut ihmisten sosioekonomista ase-
maa samassa suhteessa. Hyväosaisten suhteellinen osuus on samoissa lukemissa vuonna
2018 kuin 1998, mutta vuoden 2008 kyselyssä heidän osuutensa oli korkeimmillaan. So-
sioekonomiselta asemaltaan keskitasolle sijoittuu noin puolet chileläisistä, kuin myös
Hayen ym. (2009, 369) tutkimuksessa. Kyseisessä tutkimuksessa sosioekonominen asema
luokiteltiin tulotason perusteella, kun tässä tutkimuksessa arvion on tehnyt haastattelija.
Keskitasolle sijoittuvia on vuonna 2018 suhteessa enemmän kuin aikaisempina vuosina.
Matala-asteelle sijoittuvien osuus on vuoteen 2018 mennessä vähentynyt, joka selittynee
yleisellä yhteiskunnan elintason nousulla. Kuten muuallakin Latalaisessa Amerikassa
(Fierro 2015, 47), myös Chilessä on nähtävissä sosioekonomisen aseman kohoaminen
etenkin kaikkein huono-osaisimpien määrän vähenemisessä ja keskiluokan laajentumi-
sessa.

5.5 MENETELMÄT

Tämän tutkimuksen varsinaisina analyysimenetelminä hyödynnetään ristiintaulukointia ja binääristä logistista regressioanalyysia. Ristiintaulukointi on yksi yleisimpiä menetelmiä tilastollisessa analyysissa. Tässä tutkimuksessa sen avulla selvitetään tutkittavasta aineistosta, onko selitettävien tekijöiden muutokset ajassa tilastollisesti merkitseviä. (Tähtinen ym. 2020, 165.)

Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää ajan lisäksi myös yksilöiden taustavaikuttimien yhteyttä demokratianäkemyksiin, jolloin voidaan jäsenellä helpommin yhteiskunnallisten ilmiöiden yhteyksiä ja merkityksiä. Tapauskeskeisellä monimuuttuja-analyysillä, tämän tutkimuksen kohdalla binäärisellä logistisella regressioanalyysillä, selvitetään monimutkaisempia ”vaikutusyhteyksimppuja”. Sen avulla demokratianäkemyksen vaihtelua voidaan pyrkiä selittämään ja ymmärtämään selittävien muuttujien, eli ajan ja vastaajan taustatekijöiden kautta. Binäärisen logistisen regressioanalyysin tarkoituksena on tämän tutkimuksen kohdalla löytää sellaisia selittäviä muuttujia, joiden avulla voidaan selittää demokratian kannatuksen ja legitimaation todennäköisyyttä. (Tähtinen ym. 2020, 196, 207, 239.) Kaksiluokkaisen logistisen regressioanalyysin tulkinnessa käytetään keskimääristä marginaalivaikutusta (average marginal effects). Sen avulla voidaan tarkastella muuttujien esiintymisen todennäköisyyksiä prosenttiluvuin (Mood 2010, 80).

Tilastollisessa tutkimuksessa käytetään p-arvoja kertomaan aineiston tulkinnan arvioimisen tilastollisesta merkitsevyydestä. P-arvot kertovat oikeiden päätelmien todennäköisyyksistä suhteessa tulosten sattumanvaraisuuteen, ja niiden esittämistapoja on erilaisia. Tässä tutkimuksessa p-arvot ilmoitetaan tähtisymbolien avulla, jotta niiden tulkinta on suoraviivaisempaa kuin tarkkojen p-arvojen. (Tähtinen ym. 2020, 40–42.) P-arvojen tulkinta tähtisymbolien avulla tehdään seuraavasti: $p < 0,05$ tilastollisesti melkein merkitsevä yhteys (*), $p < 0,01$ tilastollisesti merkitsevä yhteys (**) ja $p < 0,001$ tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys (***) (Holopainen, Tenhunen & Vuorinen 2004, 222, 239). On syytä kuitenkin muistaa, että p-arvot eivät kuitenkaan kerro muuttujien välisen yhteyden voimakkuuden asteesta (Tähtinen ym. 2020, 43).

Tilastollisten menetelmien tarjoamat luvut eivät yksin riitä selittämään tutkittavia ilmiöitä, minkä vuoksi niitä tulkitaan teoreettiseen taustoitukseen ja aikaisempiin tutkimuksiin peilaten, jolloin tulkintaperusta on vankemmalla pohjalla (Tähtinen ym. 2020, 54–55).

6 DEMOKRATIAN LEGITIMAATIO CHILESSÄ VUOSINA 1998–2018

Tässä luvussa tarkastellaan millä tavoin demokratian kannatus ja tyytyväisyys demokrati-
aan sekä luottamus instituutioihin on muuttunut Chilessä viimeisten 20 vuoden kuluessa,
sekä peilataan niitä teoriakappaleiden 2–4 aikaisemmista tutkimuksista esille tulleisiin
seikkoihin Chilen demokratian legitimaatiosta. Tässä luvussa vastataan sekä päätutkimus-
kysymyksiin, että niistä johdettuihin alakysymyksiin. Kussakin alaluvussa käydään ensin
läpi ristiintaulukoiden tuottamaa tietoa, minkä jälkeen syvennytään logistisen regressio-
analyysin avulla näkemyksiin jokaisesta demokratian legitimaation tunnuspiirteestä sekä
niiden taustavaikuttimiin: ajalliseen muutokseen ja sosiodemografisiin selittäviin tekijöi-
hin. Tilastolliset merkitsevyydet huomioidaan, minkä lisäksi eroja tarkastellaan myös teo-
reettiseen viitekehykseen ja alueella tapahtuneisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin perus-
tuen.

Sosioekonomisen aseman laajaa käsitettä voidaan tarkastella muun muassa luokka-ase-
man, tulojen ja koulutuksen välityksellä. Koulutus ja työmarkkina-asema ovat sosioeko-
nomisen aseman osatekijöitä, joista voidaan päätellä jotain ihmisen asemasta yhteiskun-
nassa. Haastattelijan määrittelemä sosioekonominen asema taas kertoo objektiivisem-
min sen, millaisena vastaajan asema nähdään ulkopuolisen silmin. Kaikki tässä tutkimuk-
sessa analysoidut sosioekonomista taustaa kartoittavat muuttujat kertovat vastaajan
yhdestä ja samasta sosioekonomisesta asemasta eri näkökulmista, toisiaan täydentäen.
Taustatekijöitä tulkitaan erikseen, mutta on tarpeen huomioida, että ne eivät ole tois-
tensa synonyymejä. Tästä syystä koulutuksen taso, työllisyystilanne ja haastattelijan luo-
kittelema sosioekonominen asema eivät välttämättä kulje samassa linjassa jokaisen seli-
tettävän muuttujan kohdalla.

Maan kehittyessä demokraattisten arvojen on havaittu yleensä kasvavan (Navia & Osorio
2019, 191–192, 207), ja joidenkin demokratiasta kertovien indikaattoreiden perusteella
näin voidaan sanoa myös Chilen kohdalla. Muutos jokaisella demokratian legitimaation
mittarilla on ajassa tilastollisesti merkitsevää (ks. Taulukko 4). Demokratian kannatuksen
ajalliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä, vaikka aikaisemmissa tutkimuksissa demokra-
tian kannatuksen on havaittu olevan suhteellisen pysyvä kanta chileläisten keskuudessa.
Navia & Osorio (2019, 208–209) havaitsivat demokratian vakaan kannatuspohjan tutkies-
saan demokratian kannatusta Chilessä diktatuuria ennen, sen aikana ja sen jälkeen. Kui-
tenkin jo vuonna 1998 yli puolet kannatti demokratiaa, ja vuonna 2018 demokratian

kannatus nousi yli 60 prosenttiin. Kannatuksen nousuun voidaan ajatella liittyvän se seikka, että autoritäärisen hallinnon kasvavan vastustuksen on arvioitu tarkoittavan myös demokraattisten asenteiden vahvistumista (Navia & Osorio 2019, 207).

Taulukko 4. Chileläisten näkemys demokratiasta ja luottamus instituutioihin 1998–2018, %/N.

	1998		2008		2018	
	%	N	%	N	%	N
Demokratian kannatus**	54	576	56	597	61	648
Tyytyväisyys demokratiaan***	33	346	42	451	48	508
Luottamus turvallisuusviranomaisiin^{2***}	37	388	48	514	41	434
Luottamus poliittisiin instituutioihin^{3***}	20	211	15	163	9	100

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$, $p < 0,001^{***}$.

Myös tyytyväisyys demokratiaa kohtaan on vuosien aikana kasvanut tilastollisesti merkitsevästi; vuonna 2018 lähes puolet chileläisistä olivat tyytyväisiä maan demokratiaan. Tyytyväisyyden taso on kasvanut huomattavasti vuodesta 1998 lähtien, jolloin vain noin joka kolmas koki tyytyväisyyttä maan demokratian suorituskykyä kohtaan.

Myös luottamus turvallisuusinstituutioihin on muuttunut vuosien 1998 ja 2018 välillä tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Kolmesta tarkastelussa olevasta vuodesta korkein luottamuksen taso saavutettiin vuonna 2008, jolloin lähes puolet väestöstä luotti turvallisuusviranomaisiin. Matalimmillaan luottamus oli vuonna 1998, mihin on mitä luultavimmin vaikuttaneet diktatuurin aikaiset sotilasvoimien ja poliisin tekemät ihmisoikeusrikkomukset kansalaisia kohtaan. Vuoteen 2018 tultaessa luottamus laski huomattavasti. Tuolloin alle puolet chileläisistä (41 prosenttiyksikköä) luotti turvallisuusinstituutioihin. Selityksenä vuoden 2008 nousulle luottamukselle saattaa olla paluu demokraattiseen ajanjaksoon ja sen myötä tapahtuneisiin yhteiskunnallisiin kehitysaskelisiin. Vuonna 2018 havaittavaan luottamuksen laskuun on voinut vaikuttaa etenkin vuosien 2008 ja 2018 välillä tapahtuneet lukuisat korruptiotapaukset ja julkisten varojen väärinkäyttö, missä turvallisuusviranomaisia on ollut osallisina (UNDP 2019, 23).

² Summamuuttujassa yhdistettynä luottamus poliisiin ja armeijaan.

³ Summamuuttujassa yhdistettynä luottamus poliittisiin puolueisiin ja kongressiin.

Luottamus poliittisiin instituutioihin on Chilessä laskenut kahden vuosikymmenen aikana tilastollisesti erittäin merkitsevästi, vaikka luottamuksen taso on ollut jo lähtövuodesta 1998 alkaen matala. Tuolloinkin vain viidesosa kansalaisista luotti poliittisiin instituutioihin. Vuonna 2018 luottamuksen taso oli enää alle 10 prosenttia, mikä on osoitus vahvasta edustuksellisesta etääntymisestä kansalaisten ja poliittisen toimintakentän välillä. Demokratian legitimaation heikkeneminen näkyy Chilen kohdalla siis erityisesti poliittiseen edustukseen kohdistuvassa epäluottamuksessa, vaikka legitimaation johdonmukaisuus ja toteutuminen eivät ole erityisen korkealla tasolla muissakaan demokratian legitimaatiota ilmentävissä tekijöissä. Näistä muutoksista ja niihin liittyvistä tekijöistä keskustellaan yksityiskohtaisemmin seuraavissa alaluvuissa.

6.1 DEMOKRATIAN KANNATUS

Demokratiaan palaamisen jälkeisen ajan sosiaaliset kehitysaskeleet ovat osaltaan vakautaneet yhteiskunnallista tilaa, ja demokratia on vakiintunut Chilen hallintamuodoksi, kun autoritäärisyydestä on päästy eroon. (Arato 2017, 450; UNDP 2019, 24). Demokratian vakiintuminen näkyy myös chileläisten asenteissa sitä kohtaan. Jokaisena tarkastelussa olevana vuonna yli puolet chileläisistä kannatti demokratiaa (ks. taulukko 4). Havainto enemmistön demokratian kannatuksesta kulkee linjassa sekä maailmanlaajuisen (Ceka & Magalhães 2019, 3, 13) että Chileä koskevan havainnon (UNDP 2019, 10–13) kanssa ja tukee yleistä ajatusta siitä, että demokratian ideaalia pidetään arvossa (Castells 2019, 12). Vaikka demokratiaa kannattaa yli puolet ja kannatus kasvaa vuosi vuodelta, se ei kuitenkaan yllä huomattavan korkealle tasolle vaan kulkee samoissa prosenttiluvuissa kuin muuallakin Latinalaisessa Amerikassa vuoden 2011 aineiston perusteella (Fierro 2015, 47). Vuonna 2018 Chilessä oli lähes 40 prosenttia demokratiaa vastustaneita, mikä on suuri osuus kansalaisista väestötasolla. Demokratian kannatuksen ei voida tästä syystä sanoa olevan Chilessä lähellekään yksimielinen kanta.

Tarkastellessa demokratian kannatuksen vuosittaista vaihtelua yksilöiden taustatekijöiden perusteella (ks. taulukko 5), havaitaan, että demokratian kannatus on vaihdellut vain joidenkin selittävien muuttujien kohdalla, eikä yksilötekijöiden perusteella voida havaita kaiken selittävää kaavaa. Ikäluokista ainoastaan nuorten aikuisten demokratian kannatus on vaihdellut tilastollisesti merkitsevästi kolmen tarkastelussa olevan vuoden välillä. Nuoret aikuiset ovat vuodesta 1998 lähtien kannattaneet demokratiaa nousujohteisesti.

Sama suunta voidaan havaita muidenkin taustatekijöiden kohdalla. Työmarkkina-aseman perusteella työssä käyvillä ja opiskelijoilla demokratian kannatus on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi. Opiskelijat kannattavat selkeästi vahvimmin demokraattista hallintomuotoa: enemmän kuin kolme neljästä on demokratian kannalla. Sosioekonomisen aseman mukaan keskiluokkaan kuuluvien demokratian kannatus on kasvanut tilastollisesti erittäin merkitsevästi yli 64 prosenttiyksikköön. Kaikkein hyväosaisimmat kannattivat vuonna 2018 vähemmän demokratiaa kuin muihin sosioekonomisiin luokkiin lukeutuvat.

Taulukko 5. Demokratian kannatus yksilön taustan mukaan vuosittain, %.

	1998	2008	2018
Ikäluokka			
18–35-v.**	54	62	67
36–64-v.	54	51	57
65–96-v.	56	56	66
Koulutusaste			
Perusaste	52	48	58
2. aste	54	57	59
Korkea-aste	59	63	64
Työmarkkina-asema			
Työssä*	56	56	62
Työtön	50	49	52
Eläkkeellä	59	58	61
Opiskelija**	54	73	76
Sosioekonominen asema			
Matala	48	46	60
Keskitaso***	54	53	64
Korkea	56	60	57

Monimuuttujamallien analyysissä ensimmäisen mallin mukaan (ks. taulukko 6) vuoden 1998 ja 2018 välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Vuonna 2018 todennäköisyys kannattaa demokratiaa oli 7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 1998. Kun analyysiin lisätään ikäluokat, tilastollinen merkitsevyys säilyy. Lisäksi nuorten aikuisten ja keski-ikäisten vastaajien erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä, keski-ikäisten kannattaessa demokratiaa todennäköisesti harvemmin kuin nuorten aikuisten. Cekan ja Magalhãesin tutkimuksessa (2019, 22) todettiin demokratian kannatuksen muodostuvan eri ikäryhmissä kurvilineaarisesti niin, että kannatus oli vahvinta nuorien ja vanhojen vastaajien ikäluokissa. Hayen ym. tutkimuksessa (2009, 365) pyrittiin tuomaan esille ikäkohorttien erilaisten kokemusten vaikutusta demokratiakäsityksiin poliittisen sosialisoinnin idean

mukaan. Vastaajat eroteltiin kolmeen osaan: niihin, jotka olivat täyttäneet 18 vallankaappauksen aikaan, niihin, jotka olivat täyttäneet 18 ennen uuden demokratian aikakaudelle siirtymistä, ja niihin, jotka olivat täysi-ikäistyneet keskusta–vasemmistolaisen Michelle Bacheletin presidentiksi valitsemisen aikana. Tutkimuksessa havaittiin, että iällä ei ole tilastollista merkitystä demokratian tuen kannalta. Tästä voidaan päätellä, että erilaisten hallintomuotojen kokemuksista huolimatta suurin osa kannattaa silti demokratiaa yhä enemmän ajan kuluessa, ja tämä lujittaa demokratian ylivoimaisuutta ideologiana ja myös legitimoii sitä.

Taulukko 6. Ajan ja sosiodemografisten tekijöiden yhteydet demokratian kannattukseen, binäärinen logistinen regressioanalyysi keskimääräisinä marginaalivaikutuksina.

	Malli 0	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5
Vuosi						
1998		0	0	0	0	0
2008		0.0155	0.0220	0.0156	0.00821	0.00757
2018		0.0705***	0.0797***	0.0528*	0.0440	0.0424
Ikäluokat						
18–35-v.			0	0	0	0
36–64-v.			-0.0654***	-0.0546**	-0.0343	-0.0346
65–96-v.			-0.00956	0.0221	0.0415	0.0416
Koulutusaste						
Perusaste				0	0	0
2. aste				0.0520*	0.0431	0.0397
Korkea-aste				0.113***	0.0933**	0.0920**
Työmarkkina- asema						
Työssä					0	0
Työtön					-0.0673**	-0.0667**
Eläkkeellä					-0.0147	-0.0145
Opiskelija					0.0766*	0.0763*
Sosioekonominen asema						
Matala						0
Keskitaso						0.0388
Korkea						0.0232
_cons	0.570***					
N	3195	3195	3195	3195	3195	3195
Pseudo r-sq	0.000	0.003	0.006	0.009	0.013	0.013

Demokratian kannatuksella on yhteys eri selittävien muuttujien sisäisiin vaihteluihin koulutuksen ja työmarkkina-aseman kohdalla. Myös Fierro (2015, 47–48, 53) havaitsi koulutuksen olevan vahvimmin yhteydessä demokratian kannattukseen Latinalaisessa Amerikassa. Kun malliin lisätään koulutusaste, havaitaan, että mitä korkeamman koulutuksen

yksilö on saanut, sitä todennäköisemmin hän kannattaa demokratiaa. Korkea-asteen koulutuksen saaneilla on siis korkeampi todennäköisyys kannattaa demokratiaa kuin perus- ja toisen asteen käyneillä. Tulos viittaa samaan kuin Carlinin (2006, 1) ja Graham & Sukhantarin (2004, 370) aikaisemmat tutkimukset.

Kun malliin lisätään työmarkkina-asema, ajan ja ikäluokkien tilastolliset merkitsevyydet häviävät. Työmarkkina-aseman kohdalla työttömällä on matalampi todennäköisyys kannattaa demokratiaa kuin työssä käyvällä. Opiskelijat taas kannattavat sitä todennäköisemmin kuin työssäkäyvät. Nuoriin aikuisiin ja opiskelijoihin kuuluvat yksilöt menevät aineistossa todennäköisesti limittäin, minkä vuoksi ryhmien kannatus demokratiaa kohtaan näyttäytyy samansuuntaisena ja vahvana. Sekä korkea-asteen koulutuksen saaneiden että opiskelijoiden korkea todennäköinen demokratian kannatus voi kertoa siitä, että nämä ryhmät ovat todennäköisesti keskenään vahvasti yhteydessä. Opiskelijat tulevat saamaan korkeakoulututkinnon, joten on johdonmukaista, että näissä ryhmissä kannatus kulkee samansuuntaisesti.

Voidaan myös päätellä, että opiskelijoilla on koulutuksen vuoksi korkeampi sivistyksen taso kuin matalasti kouluttautuneilla, joten heillä saattaa olla erilaiset edellytykset ymmärtää demokratiaa. Opiskelijoiden myönteinen suhtautuminen demokratiaa kohtaan on mielenkiintoista myös siitä syystä, että opiskelijat ovat vuosien ajan painostaneet maan poliittisia instituutioita tarjoamaan chileläisille ilmaisen ja laadukkaan koulutuksen. Mielenosoituksilla on lisäksi saatu aikaan myös muutosta, joten se on saattanut luoda tyytyväisyyttä demokratian toimintakykyyn. Sananvapauden ja kokoontumisvapauden toteutumisella ja harjoittamisella on saatu demokraattisia päätöksiä aikaan opiskelijoiden eduksi. Mahdollisuus toteuttaa itseilmaisua yhteiskunnassa ei kuitenkaan tarkoita, että demokratiaan oltaisiin automaattisesti tyytyväisiä, vaan päinvastoin yleensä vaatimukset demokratian suorituskykyä kohtaan nousevat sen myötä (Inglehart & Welzel 2009, 129–130).

Sosioekonominen asema ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä demokratian kannatuksen kanssa, vaikka Cekan ja Magalhãesin aikaisemmassa tutkimuksessa (2019, 22) todettiin yhteys kyseisten tekijöiden välillä. Myös Fierro (2015 49) havaitsi samankaltaisen yhteyden. Hänen mukaansa demokratia saisi vahvinta kannatusta keskiluokkaisten keskuudessa ja vähiten alimpaan sosioekonomiseen luokkaan kuuluvilta. Tämä tulos saa vahvistuksen binäärisestä analyysistä (ks. taulukko 5): demokratian kannatus on vahvinta

keskiluokan keskuudessa. Keskiluokkaan lukeutuu noin puolet kaikista vastaajista, eli he edustavat keskimääräistä chileläistä. On siis johdonmukaista, että he kannattavat tällä hetkellä voimassa olevaa hallintomuotoa, eivätkä ajattele demokratian vastakohtaa, autoritaarista hallintomuotoa tarpeellisena. Myös Navia ja Osorio (2019, 208–209) havaitsivat, että keskiluokka kannattaa demokraattista hallintomuotoa vahvimmin.

6.2 TYYTYVÄISYYS DEMOKRATIAA KOHTAAN

Tyytyväisyys demokratiaa kohtaan ei ole yhtä vakaalla pohjalla kuin demokratian kannatus (ks. taulukko 4). Tämä muuttuja mittaa demokratian onnistumista yleisellä tasolla, ja on merkitsevästi kasvanut vuosina 2008 ja 2018 vertailtavana käytetyn vuoden 1998 tyytyväisyyteen nähden. Vuonna 2018 tyytyväisyys ylsi hieman alle puoleen chileläisistä. Tätä ennen tyytymättömyys on ollut maassa räikeämpää. Vaikka uusimpana vertailuvuotena 2018 tyytyväisyys ei yllä edes puoleen chileläisistä, sen kasvu on ollut merkinä yhä legitiimimmistä demokratiasta, jolloin vallalla ollut hallintomuoto on saanut jatkoa, sillä yhtenä demokratian kannatuksen ilmentymänä pidetään tyytyväisyyttä sitä kohtaan (Alister Sanhueza ym. 2015, 108–109). Vaativampien asenteiden syntyminen on mahdollista demokratian suoriutumiskyvyn parantuessa (Ceka & Magalhães 2019, 26), mutta tyytyväisyyden osalta näin ei voida Chilen tapauksessa sanoa. Asiaa ei kuitenkaan voi perustaa yhden tekijän varaan, ja vuoden 2019 kriisin laajat mielenilmaukset ovat selkeä merkki kansalaisten vaativuudesta. Toisaalta alle puoleen yltävä tyytyväisyys on merkinä Chilen yhä olemassa olevasta edustuksellisesta etäännyttämisestä (Monsiváis Carrillo 2017). Tyytyväisyyttä demokratiaa kohtaan Chilessä voidaan tästä syystä pitää demokratiaa legitimoivana tekijänä varauksella. Jos edes puolet ei koe tyytyväisyyttä demokratian suorituskykyä kohtaan, sitä ei voida pitää vahvan demokratian tunnusmerkinä.

Selittävien muuttujien eroissa on ajallisesti paljon vaihtelua siinä kuinka tyytyväisiä demokratiaa kohtaan ollaan (ks. taulukko 7). Sekä nuorten aikuisten että keski-ikäisten ikäluokissa tyytyväisyys on noussut erittäin merkitsevästi, nuorten aikuisten keskuudessa jopa yli kaksikymmentä prosenttiyksikköä. Koulutusasteen kohdalla perusasteen koulutuksen saaneiden tyytyväisyys on laskenut vuoteen 2018 mennessä jopa 1998 alhaisesta kolmasosasta. Toisen asteen ja korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla tyytyväisyys on kahdessa vuosikymmenessä noussut tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Myös työssäkäyvien ja opiskelijoiden tyytyväisyys on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi. Keskiluokan

ja hyväosaisimpien tyytyväisyys on kasvanut myös vuoteen 2018 tultaessa tilastollisesti erittäin merkittävästi. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden, opiskelijoiden ja hyväosaisimpien kokema tyytyväisyys demokratiaa kohtaan on kaikista selittävien tekijöiden ryhmistä vahvinta. Tyytymättömiä ovat matalan koulutusasteen ja sosioekonomisen luokan yksilöt. On johdonmukaista, että yhteiskunnallisesti korkeassa asemassa olevat kokevat tyytyväisyyttä maan demokratiaan, sillä heillä ei luultavasti ole akuuttia tarvetta sosiaalipolitiikan luomalle lisäturvalle. Taulukon 3 luvut kertovat myös selkeästi sen, että korkeasti koulutautuneiden määrä on moninkertaistunut, minkä vuoksi tyytyväisyyttä kokevien määrä juuri heidän joukossaan on kasvanut valtavasti.

Taulukko 7. Tyytyväisyys demokratiaa kohtaan yksilön taustan mukaan vuosittain, %.

	1998	2008	2018
Ikäluokat			
18–35-v.***	31	45	52
36–64-v.***	34	41	48
65–96-v.	35	39	40
Koulutusaste			
Perusaste*	33	43	27
2. aste***	33	41	45
Korkea-aste***	28	46	58
Työmarkkina-asema			
Työssä***	33	41	51
Työtön	31	37	40
Eläkkeellä	32	49	39
Opiskelija**	35	54	56
Sosioekonominen asema			
Matala	27	35	32
Keskitaso***	31	41	47
Korkea***	37	45	54

Jokaisessa regressioanalyysin malleista (ks. taulukko 8) todennäköisyys kokea tyytyväisyyttä demokratiaa kohtaan on muuttunut vuosien välillä tilastollisesti erittäin merkittävästi kasvaen vuodesta 1998 lähtien vuoteen 2018 saakka. Korkea- ja perusasteen koulutuksen saaneiden väliset erot tyytyväisyydessä ovat tilastollisesti merkittävät; mallissa 3 korkea-asteen koulutautuneiden todennäköisyys olla tyytyväinen Chilen demokratiaan nousee 8,5 prosenttiyksikköön verrattuna perusasteen koulutuksen saaneisiin. Lisäksi työttömät ovat neljä prosenttia todennäköisemmin tyytymättömiä demokratiaan kuin työssäkäyvät. Opiskelijoilla taas todennäköisyys olla tyytyväisiä on korkeampi kuin

työssä olevilla. Koulutusasteen ja työllisyystilanteen perusteella voidaan väittää, että niillä, joilla on hyvät oltavat yhteiskunnassa on myös taipumusta olla tyytyväisiä maan demokratiaan. Opiskelijoilla sosioekonominen status saattaa olla opiskellessa väliaikaisesti alhainen, mutta kouluttautuminen antaa syytä toiveikkouteen hyvästä sosioekonomisesta statuksesta tulevaisuudessa.

Taulukko 8. Ajan ja sosiodemografisten tekijöiden yhteydet tyytyväisyyteen demokratiaa kohtaan, binäärinen logistinen regressioanalyysi keskimääräisinä marginaalivaikutuksina.

	Malli 0	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5
Vuosi						
1998		0	0	0	0	0
2008		0.0955***	0.0984***	0.0929***	0.0872***	0.0841***
2018		0.155***	0.158***	0.135***	0.128***	0.136***
Ikäluokat						
18–35-v.			0	0	0	0
36–64-v.			-0.0120	-0.00695	0.0108	0.00627
65–96-v.			-0.0454	-0.0304	-0.0261	-0.0304
Koulutusaste						
Perusaste				0	0	0
2. aste				0.00682	0.000822	-0.0220
Korkea-aste				0.0865**	0.0734*	0.0294
Työmarkkina- asema						
Työssä					0	0
Työtön					-0.0437*	-0.0408
Eläkkeellä					0.0125	0.0157
Opiskelija					0.0740*	0.0603
Sosioekonomi- minen asema						
Matala						0
Keskitaso						0.0711*
Korkea						0.115***
_cons	0.408***					
N	3195	3195	3195	3195	3195	3195
Pseudo R-sq	0.000	0.012	0.013	0.016	0.018	0.022

Todennäköisyys olla tyytyväinen demokratiaan kasvaa mitä korkeammalla sosioekonomisessa asemassa vastaaja on. Sosioekonomisen aseman lisäyksen myötä analyysiin koulutusasteen ja työmarkkina-aseman merkitykset katoavat. Kyseessä voi olla näiden kolmen selittävän tekijän vahva korrelaatio. Aiemmin mainitut suuret tuloterot ja siihen linkittyvä sosiaalinen eriarvoisuus ovat Chillessä korkealla tasolla, mikä tarkoittaa sitä, että sosioekonomisesti korkeassa asemassa olevilla on varaa korkeaan elintasoon eikä välttämättömyksistä ole pulaa, kun taas huono-osaisemmilla voi olla puutteita perustarpeiden

tydyttämisessä. Tämän vuoksi on loogista, että sosioekonomiseen asemaan liittyvää tyytymättömyyttä ei koeta hyväosaisten piirissä yhtä vahvasti kuin matalissa sosioekonomisissa asemissa, mikä heijastuu myös syvemmälle koko valtion hallintoa koskevaan tyytymättömyyteen.

6.3 LUOTTAMUS TURVALLISUUSVIRANOMAIISIIN

Luottamus turvallisuusviranomaisiin kertoo poliisiin ja armeijaan kohdistuvasta luottamuksesta. Kaikissa selittävien muuttujien ryhmissä luottamus on ollut vahvimillaan vuoden 2008 kyselyssä, ja laskenut sen jälkeen vuoteen 2018 tultaessa (ks. taulukko 9). Nuorten aikuisten ja eläkeikäisten luottamus turvallisuusviranomaisia kohtaan on vaihdellut tilastollisesti merkitsevästi vuosien 1998 ja 2018 välillä.

Taulukko 9. Luottamus turvallisuusviranomaisiin yksilön taustan mukaan vuosittain, %.

	1998	2008	2018
Ikäluokat			
18–35-v.***	32	46	39
36–64-v.	40	47	42
65–96-v.**	43	57	39
Koulutusaste			
Perusaste***	28	52	49
2. aste*	38	46	40
Korkea-aste	47	52	40
Työmarkkina-asema			
Työssä***	35	48	42
Työtön*	35	46	44
Eläkkeellä*	47	57	38
Opiskelija	42	46	33
Sosioekonominen asema			
Matala*	26	43	41
Keskitaso***	35	45	33
Korkea**	42	53	52

Huomionarvoista on koulutusasteen merkitys tämän turvallisuusviranomaisiin kohdistuvan luottamuksen kohdalla. Perusasteen koulutuksen saaneiden ilmaiseman luottamuksen vaihtelu vuosien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevää; korkeimmilleen se nousi vuonna 2008, ja yli ajan tarkastelussa se on noussut yli kaksikymmentä prosenttiyksikköä. Korkeasti koulutetuilla luottamus turvallisuusviranomaisiin taas on laskenut, mutta ei tilastollisesti merkitsevästi. Korkeakoulutuksen saaneilla saattaa olla enemmän

mahdollisuuksia tutustua maan diktatuurin historiaan, jolloin kritiikki poliisia ja armeijaa kohtaan voi korostua asian tiedostavampien keskuudessa.

Työssä olevien, työttömien ja eläkkeellä olevien asenteet ovat muuttuneet tilastollisesti merkitsevästi. Myös jaottelussa työmarkkina-aseman ja sosioekonomisen aseman mukaan turvallisuusviranomaisiin kohdistuva luottamus oli korkeimmillaan vuonna 2008. Kaikista kategorioista vain sosioekonomisesti kaikkein hyväosaisimpien luottamus turvallisuusviranomaisia kohtaan ulottui yli puoleen vuonna 2018.

Monimuuttuja-analysissä (ks. taulukko 10) vuosien ja ikäluokkien välisellä vaihtelulla on tilastollisesti merkitsevä yhteys. Etenkin vuonna 2008 todennäköisyys luottaa turvallisuusviranomaisiin kasvoi 11,5 prosenttia mallissa 1, mikä on tilastollisesti erittäin merkitsevä muutos. Samassa mallissa myös vuoden 2018 4,5 prosentin muutos todennäköisyydessä luottaa turvallisuusviranomaisiin on tilastollisesti merkitsevä vuoteen 1998 nähden. Vuonna 1998 ilmaistu matala luottamus turvallisuusviranomaisiin selittyy ainakin osin sotilasdiktatuurilla, jonka päättymisestä oli vuonna 1998 vain kahdeksan vuotta. Diktatuurin ajan valtion autoritääristen ja ihmisoikeuksia rikkovien toimien jäljet ovat olleet vuonna 1998 chileläisillä tuoreessa muistissa, ja epävarmuus demokraattisen yhteiskunnan vakaudesta on ollut osalla kansalaisista vahvasti läsnä.

Ajatusta vahvistaa vuonna 2009 julkaistu tutkimus, jonka mukaan vanhemmat chileläiset, jotka ovat kokeneet sotilasvallankaappauksen, kokevat myös vahvimmin pelkoa epävakautta kohtaan (Haye ym 2009, 365–366). Vuoteen 2008 tultaessa aikuisväestöön on siirtynyt lapsuudessa vallankaappauksen kokeneita, joilla on havaittu olevan entistä kriittisempi asenne autoritäärisyyttä kohtaan (Navia & Osorio 2019, 207). Diktatuurin jäljiltä monet sen kokeneet ja siitä kuulleet saattavat edelleen liittää poliisin ja armeijan roolin autoritäärisyyteen, mikä voi osin selittää alhaisen luottamuksen turvallisuusviranomaisia kohtaan.

Vastaajan iän noustessa todennäköisyys luottaa viranomaisiin kasvaa. Mallissa 2 keskiikäisten 36–64-vuotiaiden vastaajien todennäköisyys luottaa turvallisuusviranomaisiin kasvoi noin 4 prosenttia 18–35-vuotiaisiin nähden. Vanhimpien ikäluokassa 65–96-vuotiaat luottavat 7 prosenttia todennäköisemmin kyseisiin instituutioihin kuin nuoret aikuiset. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoremmat luottavat todennäköisemmin vähemmän turvallisuusviranomaisiin ja vahvistaa ajatusta siitä, että nuoret vastustavat vahvemmin

autoritarismia, jonka toteuttamiseen liittyy vahvasti kansalaisten sorto poliisi- tai sotilaskivallan turvin (Haye ym. 2009, 361).

Binäärisen analyysin (ks. taulukko 9) mukaan opiskelijoiden luottamus turvallisuusviranomaisia kohtaan on vähentynyt vuoteen 2018 mennessä, vaikkakaan ei tilastollisesti merkitsevästi. Etenkin mielenosoituksiin osallistuneilla nuorilla opiskelijoilla on usein oma-kohtaisia kokemuksia turvallisuusviranomaisten alistavista toimista, millä voi olla vaikutusta näihin tahoihin liittyviin näkemyksiin. Kyseessä voi olla myös modernisaation vaikutus nuorempien sukupolvien arvostukseen itseilmaisusta, mikä on myös yksi demokratian tunnuspiirteistä (Inglehart & Welzel 2009, 134–136).

Taulukko 10. Ajan ja sosiodemografisten tekijöiden yhteydet luottamukseen turvallisuusviranomaisia kohtaan, binäärinen logistinen regressioanalyysi keskimääräisinä marginaalivaikutuksina.

	Malli 0	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5
Vuosi						
1998		0	0	0	0	0
2008		0.115***	0.108***	0.105***	0.105***	0.101***
2018		0.0452*	0.0361	0.0228	0.0221	0.0403
Ikäluokat						
18–35-v.			0	0	0	0
36–64-v.			0.0413*	0.0468*	0.0483*	0.0407*
65–96-v.			0.0706*	0.0874**	0.0688	0.0598
Koulutusaste						
Perusaste				0	0	0
2. aste				0.0266	0.0273	-0.00528
Korkea-aste				0.0564	0.0576	-0.0179
Työmarkkina- asema						
Työssä					0	0
Työtön					0.00231	0.00620
Eläkkeellä					0.0332	0.0381
Opiskelija					0.0122	-0.0111
Sosioekonomisen aseman asema						
Matala						0
Keskitaso						0.0240
Korkea						0.147***
_cons	0.418***					
N	3195	3195	3195	3195	3195	3195
Pseudo R-sq	-0.000	0.007	0.009	0.009	0.010	0.020

Turvallisuusviranomaisiin kohdistuvan luottamuksen kuilu on todellinen myös sosioekonomisesti hyvä- ja huono-osaisten välillä. Todennäköisyys luottaa turvallisuusviranomaisiin on hyväosaisilla korkeampi kuin huono-osaisemmilla. Tämä saattaa johtua siitä, että

hallitessaan maan turvallisuusinstituutioita eli poliisivoimia sekä armeijaa, hyväosaisella eliitillä on valta-asemassa ylivoima muuhun kansaan nähden (Inglehart & Welzel 2009, 134–136). Siksi turvallisuusviranomaisten suosiossa pitäminen hyödyttää myös chileläisten erittäin hyväosaisten pientä joukkoa.

6.4 LUOTTAMUS POLIITTISIIN INSTITUUTIOIHIN

Kuten muissakin Latinalaisen Amerikan maissa (Monsiváis Carrillo 2017; Power & Jamison 2005, 56), Chilessä on havaittavissa vahvaa epäluottamusta maan poliittisiin instituutioihin. Trendi on samansuuntainen kuin yleisesti Latinalaisessa Amerikassa (Power & Jamison 2005, 61–63): epäluottamus kasvaa vuosi vuodelta syvemmäksi. Vuonna 2018 luottamus poliittisiin puolueisiin ja kongressiin yhdessä jäi alle kymmenesosaan chileläisistä (ks. taulukko 4), mikä kertoo heikommasta luottamuksesta kuin muissa Latinalaisen Amerikan maissa. Demokratian legitimaation yhtenä osatekijänä tämä vahva epäluottamus kertoo maan syvästä edustuksellisesta etäntymisestä (Monsiváis Carrillo 2017).

Taulukko 11. Luottamus poliittisiin instituutioihin yksilön taustan mukaan vuosittain, %.

	1998	2008	2018
Ikäluokat			
18–35-v.**	18	16	9
36–64-v.***	22	14	11
65–96-v.**	20	18	6
Koulutusaste			
Perusaste	16	16	7
2. aste***	20	14	9
Korkea-aste***	30	18	10
Työmarkkina-asema			
Työssä***	20	15	10
Työtön**	19	12	9
Eläkkeellä**	19	20	7
Opiskelija	20	18	9
Sosioekonominen asema			
Matala	13	10	6
Keskitaso***	20	14	8
Korkea**	23	18	13

Poliittisiin instituutioihin kohdistuvan luottamuksen kohdalla ikäluokissa tapahtunut muutos on ollut tilastollisesti merkitsevää jokaisessa ikäryhmässä laskujohdanteisesti (ks. taulukko 11). Eläkeikäisten luottamus poliittisia instituutioita kohtaan on ikäryhmistä

matalin vuonna 2018, ulottuen vain hieman yli viiteen prosenttiin. Luottamuksen selkeä lasku näkyy myös muissa selitettävien muuttujien ryhmissä. Korkea-asteen koulutuksen saaneilla lasku on dramaattisin; noin kaksikymmentä prosenttiyksikköä. Niin ikään työmarkkina-aseman kohdalla luottamus poliittisiin instituutioihin on rapistunut jokaisessa luokassa. Näin on käynyt myös opiskelijoiden kohdalla, vaikka muutos ei olekaan tilastollisesti merkitsevä. Sosioekonominen asema noudattaa samansuuntaista laskevaa kaavaa keskiluokan ja yläluokan keskuudessa tilastollisesti merkitsevästi. Korkeassa asemassa olevien luottamus poliittisiin instituutioihin vuonna 2018 nousi kaikista selittävistä ryhmistä korkeimmalle, mutta lukema jää silti vain alle kolmeentoista prosenttiyksikköön. Huono-osaisimpien luottamus taas jää alhaisimmalle tasolle, vain hieman yli viiden prosentin.

Taulukko 12. Ajan ja sosiodemografisten tekijöiden yhteydet luottamukseen poliittisia instituutioita kohtaan, binäärinen logistinen regressioanalyysi keskimääräisinä marginaalivaikutuksina.

	Malli 0	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5
Vuosi						
1998		0	0	0	0	0
2008		-0.0463**	-0.0478**	-0.0529**	-0.0549**	-0.0565***
2018		-0.104***	-0.106***	-0.119***	-0.121***	-0.116***
Ikäluokat						
18–35-v.			0	0	0	0
36–64-v.			0.0119	0.0158	0.0202	0.0165
65–96-v.			0.00311	0.0151	0.0127	0.00737
Koulutusaste						
Perusaste				0	0	0
2. aste				0.0159	0.0145	-0.00246
Korkea-aste				0.0571*	0.0532*	0.0182
Työmarkkina- asema						
Työssä					0	0
Työtön					-0.0135	-0.0118
Eläkkeellä					0.00815	0.0104
Opiskelija					0.0189	0.00733
Sosioekonominen asema						
Matala						0
Keskitaso						0.0438*
Korkea						0.0815***
_cons	0.148***					
N	3195	3195	3195	3195	3195	3195
Pseudo R-sq	0.000	0.017	0.018	0.020	0.021	0.027

Taulukosta 12 havaitaan, että jokaisessa mallissa vuosimuuttuja on vaihdellut tilastollisesti merkitsevästi, eli ajallinen muutos on tiiviisti kytköksissä poliittisen epäluottamuksen vahvan esiintulon kanssa. Todennäköisyys luottaa poliittisiin instituutioihin väheni vuoteen 2008 ja vielä vahvemmin vuoteen 2018 tultaessa verrattuna vuoteen 1998. Korkeasteen koulutuksen käyneet taas luottavat todennäköisemmin poliittisiin instituutioihin kuin matalasti koulutetut.

Kuten binäärisissä ristiintaulukoissa, myös logistisen regressioanalyysin perusteella huomataan tilastollinen merkitsevyys keski- ja yläluokan todennäköisyydessä korkeampaan luottamukseen alaluokkaan nähden. Tämä näkemusero sosioekonomisten asemien välillä ilmentää Chilessä vallitsevaa eriarvoisuutta sekä siihen yhteydessä olevaa kuilua vallassa olevien ja vallan alla olevien välillä (Castells 2019, 3–4).

Kun viimeiseen malliin lisätään sosioekonominen asema, korkea-asteen koulutettujen ja peruskoulutuksen saaneiden välinen tilastollisesti merkitsevä ero katoaa, mutta ajallisen vaihtelun merkitys säilyy vahvana. Chilessä sosioekonomisesti korkeimmalla tasolla olevat, eli eliitti, on pieni joukko, mutta se nauttii hyväosaisuuden lisäksi myös vahvasta poliittisesta vallasta. Sekä luottamuksesta turvallisuusviranomaisia että poliittisia instituutioita kohtaan voidaan tulkita, että eliitin ja kansan välinen kuilu on Chilessä todellinen. Lisäksi viitteitä Castellsin (2019, 10–11) mainitsemasta eliitin oman edun ajamisesta kansalaisten demokraattisesti ilmaiseman toiveen yli, on havaittavissa tämän tutkimuksen tuloksissa.

Poliittisiin instituutioihin kohdistuvaa luottamusta tarkastelemalla voidaan havainnoida maan edustuksellisen etäännyksen tilaa kansalaisten näkökulmasta, sillä tyytymättömyys poliittisiin tahoihin on linkittynyt edustukselliseen etäännykseen (Monsiváis Carrillo 2017). Tämä demokratiaa legitimoiva malli kohdistuu erityisesti valtion päätöksentekolimiini eli poliittiseen eliittiin. Powerin ja Jamisonin (2005, 71) tekemän kyselytutkimuksen mukaan vuosina 1995–1997 kolme neljästä koki oman maansa hallinnon tekevän itseään hyödyttäviä päätöksiä. Vuonna 2018 poliittisiin instituutioihin luotti enää alle yksi kymmenestä, mikä myös kertoo kansalaisten ja politiikan tekijöiden etäännyksestä. Tämän suuntaisen poliittisen epäluottamuksen kasvamisen on ajateltu parantavan erityisesti armeijan asemaa yhteiskunnassa. Latalaisen Amerikan poliittisen historian kontekstissa se saattaa olla demokratian toteutumisen kannalta vaarallinen yhtälö, koska

diktaattorien valtaannousu on ollut yleistä ja näin vaaraksi alueen demokratialle (Power & Jamison 2005, 73–74, 76).

Chilen puoluejärjestelmää kutsutaan pirstaleiseksi (Freedom House 2021b; UNDP 2019, 23; Arato 2017, 450), mistä kertoo myös kansalaisten vaikeus hahmottaa poliittisten puolueiden ja oikeisto-vasemmisto-akselilla sijoittumista Chilen politiikan kentällä. Koulutuksen voitaisiin ajatella olevan yhteydessä politiikan ymmärryksen kanssa, ja taulukon 12 tarkastelussa huomataan, että korkeakoulutetuilla myönteisempi asenne poliittisia instituutioita kohtaan on todennäköisempää kuin matalasti koulutetuilla. Se voi politiikan ymmärryksen lisäksi selittyä myös sillä, että Chilen politiikassa vaikuttavat henkilöt kuuluvat usein eliittiin, ja kuuluvat näin myös korkeimmin koulutettujen joukkoon. Toisaalta taulukon 11 mukaan luottamuksen romahdus vuodesta 1998 vuoteen 2018 tultaessa on draamaattisin juuri korkeasti kouluttautuneiden joukossa. Kahdenkymmenen vuoden aikana Chilessä korkeasti koulutettujen määrä on lisääntynyt voimakkaasti, joten yhä useammalla on mahdollisuus saada itselleen yliopistotason koulutus. Määrän kasvu johtaa myös suuremman vaihtelun mahdollisuuteen ryhmän sisällä ja isommalla volyymillä. Korkeasti koulutettujen määritelmään mahtuu enemmän variaatiota kuin ennen, minkä vuoksi suuri osa heistä ei kuulu poliittisen vallan eliittiin, eikä myöskään siksi aja tämän pienen ryhmän asiaa asenteillaan.

6.5 DEMOKRATIAN LEGITIMAATION MUUTOS JA TAUSTAT

Koska Chilessä on tapahtunut vuosien 1998 ja 2018 välillä suuria asennemuutoksia, on tärkeää pohtia, mitä yhteiskunnallisia muutoksia näiden vuosien varrella on tapahtunut ja sen kautta ymmärtää syvempiä syitä sille, miksi demokratian ideaalia vaalitaan entistä enemmän samalla kun etenkin poliittisen suorituskyvyn kritiikki on noussut vuosi vuodelta. Kun verrataan vuosien 2008 ja 2018 demokratianäkemyksiä vuoden 1998 näkemyksiin, havaitaan, että muutosta on tapahtunut tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla tyytyväisyydessä demokratiaa kohtaan, luottamuksessa turvallisuusinstituutioita sekä poliittisia instituutioita kohtaan. Demokratian kannatuksen kohdalla vuosien 1998 ja 2018 välillä havaitaan myös tilastollinen merkitsevyys.

Taulukkoa 4 tulkittaessa tyytyväisyys demokratiaa kohtaan on merkitsevästi muuttunut vuosien 1998 ja 2018 välillä tyytyväisyyden kasvettua yli 15 prosenttiyksikköä lähes puoleen chileläisistä. Demokratian legitimaatiosta kertova muuttuja ”tyytyväisyys

demokratiaan”, mikä mittaa demokratian onnistumista yleisellä tasolla on merkitsevästi kasvanut vuosina 2008 ja 2018 vertailtavana käytetyn vuoden 1998 tyytyväisyyteen nähden. Vuosien välillä tapahtunut muutos turvallisuusviranomaisiin kohdistuvasta luottamuksesta on tilastollisesti erittäin merkitsevää. Vuonna 2008 luottamus oli noussut lähes puoleen chileläisistä, kun vuoteen 2018 mennessä se laski seitsemän prosenttiyksikköä (ks. taulukko 4).

Todennäköisyys demokratian kannatukseen, yleiseen tyytyväisyyteen demokratiaa kohtaan sekä luottamukseen turvallisuusviranomaisia kohtaan on kasvanut vuoteen 2018 tullessa tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 1998. Huomattava poikkeus tähän trendiin on luottamus poliittisiin instituutioihin, joka on laskenut jatkuvasti ja dramaattisesti vuodesta 1998 lähtien. Binäärisen taulukon 4 mukaan nämä muutokset ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Huomattavissa on täten ollut vuosikymmenten saatossa tapahtuvaa syventyvää tyytymättömyyttä, joka kulminoitui sosiaaliseen kriisiin lokakuussa 2019. Aineistosta voidaan siis havaita, että edustuksellisuuden kriisi on ollut havaittavissa vuosikymmenten ajan, eikä kyseessä ole vain nopea tyytymättömyyden piikki yksittäiseen epäkohtaan tai tapahtumaan liittyen, vaan kyseessä on vakava kuilu nimenomaan poliittisen eliitin ja tavallisen kansan välillä. Yhtenä selityksenä sille, että poliittisia instituutioita ei koeta kansaa edustaviksi, on Chilen puoluejärjestelmän pirstaleisuus ja sen vaikea ymmärrettävyys, jolloin puolueisiin identifioituminen on vaikeaa (Freedom House 2021b; UNDP 2019, 23; Arato 2017, 450). Vuoden 2005 tutkimuksessaan Power & Jamison (73–74, 76) tekivät hypoteesin, että Latinalaisessa Amerikassa tullaan havaitsemaan demokratian kannatusta samalla kun epäily poliittista eliittiä kohtaan tulisi kasvamaan. Tämä tutkimus osoittaa oletuksen paradoksista käyneen toteen Chilen osalta.

Yhteiskunnallisella tasolla poliittisen luottamuksen heikkenemisen syynä voidaan pitää myös yksinkertaisesti demokratian toimintakyvyn heikentymistä. Kansalaisten näkemysten lisäksi on ajallisesti vertailukelpoista ja luotettavaa näyttöä siitä, että Chilen hallinnon suorituskyky on heikentynyt monella eri mittarilla. Maailmanpankin (2021b) arvion mukaan vuonna 2018 suorituskyky oli laskenut korruption, hallinnon tehokkuuden, säädösten laadun sekä lain indikaattoreilla vuosiin 1998 ja 2008 verrattuna (ks. Taulukko 2). Tyytymättömyys ja luottamuksen puute ei siis ole tuulesta temmattu, ja perusteita niille voidaan löytää kansalaisten kokemusten lisäksi myös asiantuntijatahojen arvioista. Korruption lisääntymisestä on myös muuta näyttöä. Vuodesta 2014 lähtien julki tulleet

korruptiotapaukset ovat lisääntyneet, missä osallisina on ollut niin poliitikkoja kuin turvallisuusinstituutioihinkin kuuluvia viranomaisia (UNDP 2019, 23). Toisaalta demokratian suoriutumiskykyyn keskittyvä Freedom Housen poliittisten oikeuksien ja siviilivapauksien mukaan vuosien 1998 ja 2002 välillä Chilen demokratian toteutuminen on ollut heikompaa (ks. kuvio 8). Vuodesta 2003 lähtien arvot ovat olleet tasaisen korkealla tasolla ja huonontuneet vasta vuoden 2019 kriisin yhteydessä.

Vuonna 2016 poistuneen kaksiosaisen vaalijärjestelmän on kerrottu olevan yksi Chilen edustavuutta heikentävistä tekijöistä (FLACSO 2008, 7–9). Järjestelmän poistamisen vaikutus ei kuitenkaan näy parantuneina poliittisiin instituutioihin kohdistuvina asenteina; luottamus on päinvastoin heikentynyt kolmen vuosikymmenen aikana. Tämä kertoo syvästä edustuksellisesta etäännyttämisestä, jonka korjaamiseksi ei auta yhden systeemin sisäisen toimintatavan kitkeminen. Poliittiseen epäluottamukseen liittyy monia tekijöitä, minkä vuoksi systeemiä pitää uudistaa laajemmin, kuten perustuslain uudistuksella on tarkoituksena.

Samaan aikaan kun luottamus erityisesti poliittisia instituutioita kohtaan on laskenut, myös äänestysaktiivisuus on Chilessä heikentynyt (UNDP 2019 10–13). Demokratian suppean määritelmän mukaan vaalit ja niissä äänen antaminen on tärkein kulmakivi demokratian toteutumisen kannalta. Chilen tapauksessa edustuksellista etäännyttämistä ja epäluottamuksen ilmaisua poliittisia instituutioita kohtaan voidaan ajatella yhtenä isoimmista tekijöistä äänestysinnostuksen vähenemisessä. Lukuisat korruptiotapaukset sekä eliitin oman edun tavoittelu ovat rapauttaneet kansalaisten uskoa siihen, että vaaleissa äänestäminen olisi kannattavaa. On mahdollista, että tehokkaampana vaihtoehtona nähdään uudenlaiset tavat osallistua politiikkaan ja vaikuttaa maan demokratian toteutumiseen aktiivisemmin ja suuremmin ruohonjuuritasolta, mistä UNDP:n raportissakin (2019, 10–13) mainitaan. Tämän suuntaista linjaa tukee esimerkiksi vuoden 2019 kriisin valtavia ihmismassoja keränneet mielenilmaukset Chilessä. Juuri tällaiset isojen massojen demokratiaa koskevat vaatimukset näyttäytyvät eliitin silmiin niin vahvoina, että niitä ei voida sivuuttaa (Inglehart & Welzel 2009, 130–131, 133, 137–138). Kansalaisten äänensä kuuluviin saaminen tässä muodossa ja demokratian toteutuminen tällä tavoin noudattaisi myös laajemman demokratiäkäsityksen monimuotoista määritelmää.

län ja sen vuoksi erilaisten ajanjaksojen kokemusten eriävyys näkyy chileläisten demokratian legitimoinnissa. Binäärisessä tarkastelussa nuoret ja opiskelijat kannattavat

vahvimmin demokraattista hallintoa ja ovat siihen tyytyväisempiä kuin verrokkiryhmissä vuonna 2018. He suhtautuvat myös kriittisemmin turvallisuusinstituutioihin. Chilen tapauksessa yhteiskunnan olosuhteet ovat muuttuneet vuosikymmenten saatossa dramaattisesti niin, että ne heijastuvat demokratiakäsityksiin. Inglehart ja Welzel (2005, 114) havaitsivat, että uusien sukupolvien myötä arvot ja ideologiat muuttuvat, kuten myös tämän tutkimuksen perusteella voidaan päätellä. Muutos voi olla yhteydessä myös sosioekonomiseen kehitykseen.

Vahva merkki Chilen sosioekonomisen kehityksen harppauksesta on vuosien varrella tapahtunut kouluttautuneisuuden huima kasvu (ks. taulukko 3). Koulutusekspansion aiheuttama korkeasti koulutettujen ryhmän kasvaminen ja sitä kautta heterogeenistyminen, mahdollistaa ryhmien sisäiset muutokset ja sen myötä asennemuutokset. Kyse on kaksoisvaikutuksesta: ryhmien sisällä on tapahtunut muutoksia, mikä johtaa muutoksiin myös asenteissa. Inglehartin ja Welzelin (2009, 130–131, 133, 137–138) mukaan tietoon perustuvan sektorin laajeneminen edesauttaa modernisaatiota, joka taas on kytköksissä demokratisaatioon. Koulutuksessa tapahtunut, yhteiskunnallisella tasolla suuri muutos selittää vain osan demokratian legitimaation asenteiden vaihtelusta. Korkeasti koulutetut kannattavat demokratiaa huomattavasti todennäköisemmin kuin perusasteen koulutuksen saaneet. Tämä tulos tukee osaltaan Carlinin (2006, 1) väitettä siitä, että koulutuksen merkitys tulee kasvamaan demokratian legitimaatiossa. Aikaisemmassa tutkimuksessa havaittiin korkean koulutuksen olevan yhteydessä myös tyytymättömyyden kanssa (Graham & Sukhantar 2004, 372), mutta tässä tutkimuksessa kyseistä merkitsevyyttä ei havaittu. Koulutuksella on aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu yhteys liberaaliin demokratiakäsitykseen (Ceka & Magalhães 2019, 20–22). On mahdollista, että eriasteisen koulutustason saavuttaneilla voi olla myös erilaiset käsitykset demokratian määritelmästä. Esimerkiksi matalasti koulutetuilla vastaajilla on mahdollisesti myös muilla sosioekonomisen aseman osa-alueilla vaatimattomammat lähtökohdat. Tällaisen henkilön demokratia-käsitys voi siksi pohjautua oman maan puutteellisen demokratian toteutumiseen, jolloin myös demokratia hallintomuotona nähdään huonona vaihtoehtona. Näin demokratia nähdään konkreettisemmin oman kokemuksen kautta, eikä ideaalina ideologiana, jota halutaan puolustaa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitettiin chileläisen demokratian legitimaation muutosta ja sen taustavaikuttimia. Tutkimuksessa selvisi, että Chilessä demokratian kannatus nousi, samoin kuin tyytyväisyys demokratiaan. Selitettävistä muuttujista ainoastaan demokratian kannatus sai yli puolet chileläisistä puolelleen vuonna 2018. Myös luottamus turvallisuusviranomaisiin nousi vuodesta 1998, mutta luottamus poliittisiin instituutioihin laskee jatkuvasti. Demokraattisen hallinnon tukeminen ja samalla etenkin poliittisiin instituutioihin kohdistuvan epäluottamuksen lisääntyminen kertovat legitimaation paradoksaalisesta luonteesta (Castells 2019, 12), mikä näkyy Chilessä selkeästi.

Binäärisen analyysin tulokset kertovat, että erot vuosien välillä jokaisella tarkasteltavan demokratian legitimaation mittarilla ovat merkitseviä. Monimuuttuja-analyysillä havaittiin, että ajallisella muutoksella, iällä, koulutustaustalla, työmarkkina-asetelmalla ja sosioekonomisella luokalla selitetään osittain demokratian legitimaatioon liittyviä asennevaihteluita.

Tutkimuksen tuloksia arvioidessa on syytä ottaa huomioon tutkimusmenetelmään liittyviä seikkoja. Selittävien tekijöiden uudelleenluokittelut on analyysin tekoa varten yksinkertaistettu paikoin hyvin vahvasti, mikä häivyttää mielipiteiden vivahde-eroja ja vahvistaa ääripäitä. Logistisen regressioanalyysien mallien selitysasteet jäivät alhaisiksi, mikä voi olla seurausta juuri muuttujien uudelleenluokitteluista tai siitä, että yksilötekijät eivät yksin riitä selittämään demokratian legitimaation asennemuutoksia. Siksi saavutetut tulokset ovat jossain määrin yleistäviä ja tarkempaa tutkimusta tarvitaan, jotta saadaan yksityiskohtaisemmin selville taustavaikuttimia ja muutoksen syitä. Tämän tutkimuksen osalta ei ollut saatavissa jokaiselta tarkasteluvuodelta esimerkiksi vastaajan tulotasoa tai oikeisto-vasemmisto-asetelmaa. Tulotason tarkastelulla sosioekonomiseen yhteyteen saataisiin vahvempi näyttö ja ideologisen suuntauksen tarkastelulla tutkimuksesta saataisiin vertailukelpoisempi aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

Pelkkä sosiaalinen rakenne ei selitä ideologista asettautumista. Hayen ym. (2009, 372) tutkimuksessa osoitettiin, että myös sosioekonomisten ryhmien sisällä esiintyy epäjohdonmukaisuuksia ideologioissa. Parhaaksi yhdistelmäksi ehdotetaan arvioida yksilöiden ideologista suuntautumista sosioekonomisen statuksen ja poliittisen oikeisto-vasemmisto-asetelman perusteella. Tämän tutkimuksen sosioekonomisten selittävien

tekijöiden lisäksi tulevissa tutkimuksissa olisi hyödyllistä ottaa huomioon edellä mainitun kahden tekijän yhteisvaikutus. (Haye ym. 2009, 377.)

Kyselytutkimuksen tuloksiin vaikuttavat myös erilaiset käsitykset demokratiasta. Demokratian määritelmästä ei ole edes tutkijoiden ja kansainvälisten järjestöjen yksimielistä ja tarkkaa näkemystä. Suurin osa yksilöistä ei ole erityisen perehtyneitä demokratiaan, joten on selvää, että käsitykset siitä vaihtelevat. Myös kyselylomakkeiden lukuisat kysymykset demokratiasta ja siihen liittyvistä tekijöistä muokkaavat ihmisten vastauksia kysymysten edetessä. Kysymykset demokratian kannatuksesta ja demokratiaan kohdistuvasta tyytyväisyydestä ovat abstrakteja ja laajoja, joten niiden tarkkaan rajattu arvioiminen ei ole yksinkertaista. Luottamusta turvallisuusviranomaisiin ja poliittisiin instituutioihin saattaa olla helpompi arvioida, sillä ne ovat konkreettisemmin ymmärrettävissä, ja vastaajalla saattaa olla omakohtaisia kokemuksia niihin liittyen. Lisäksi demokratiaa voidaan ajatella siihen liittyvien toiveiden mukaan, eikä sen perusteella miten asiat tietyllä hetkellä oikeasti ovat. Etenkin demokratian kannatuksen kohdalla, tukea saatetaan ilmaista demokratian ideaalin kautta, eikä perustuen siihen, millaisena se omassa maassa todellisuudessa näyttäytyy. Tällainen vastauskäyttäytyminen vahvistaa esille nousutta demokratian paradoksaalista luonnetta Chilessä.

Lokakuun 2019 tapahtumat, mellakat, poliisiväkivalta ja ihmisoikeusloukkaukset, ja niistä liikkeelle lähtenyt demokraattinen perustuslain uudistus tarjoaa mielenkiintoista uutta aihetta jatkotutkimukselle. Tulevaisuudessa olisi aiheellista tutkia miten näkemykset demokratiasta vuosien 2019 ja 2020 taitteessa ovat ilmentyneet verraten edellä mainittuihin tapahtumiin, ja miten ne vaikuttavat vielä pidemmälle tulevaisuuteen. Chilessä kansalaisten järjestäytymiseen ja mellakointiin vastattiin autoritäärisin keinoin, kun poliisi ja sota-voimat käyttivät voimaa vieden sen jopa ihmisoikeusrikkomusten tasolle. Jälkikäteen olisi tärkeää selvittää, kuinka autoritääriset toimet ovat näkyneet kyseisen ajanjakson asenteissa etenkin turvallisuusviranomaisia kohtaan.

Myös laajempi tutkimus ilmiöstä ja sen taustoista tulee tarpeeseen. Tässä tutkimuksessa demokratiakäsitysten muutosta selitettiin yksilötekijöillä, joihin linkittyy vahvasti laajemat yhteiskunnalliset tekijät. Tästä syystä selittäviin tekijöihin olisi perusteltua ottaa mukaan yksilötekijöiden lisäksi myös vuosikohtaisia muuttujia. Nämä muuttujat, jotka ilmentävät yhteiskunnan kulloistakin taloudellista tai sosiaalista tilaa, voisivat olla esimerkiksi maan GINI-indeksi, demokratian ikä vuosina ja bruttokansantuote. Maan taloudellisen

tilanteen on havaittu olevan merkitsevässä yhteydessä demokratian tyytyväisyyden kanssa etenkin Freedom Housen vapaiksi luokittelemissa Latinalaisen Amerikan maissa (Alister Sanhueza ym. 2015, 107). Epäluottamuksen syiden ymmärtämisen lisäksi on tärkeää tarkastella siitä mahdollisesti johtuvia yhteiskunnallisia seurauksia (Power & Jamison 2005, 76).

Chilen tapausta analysoidessa positiivisina kehityskulkuina voidaan pitää sekä tuloerojen pientymistä että tyytyväisyyden kasvua. Nämä seikat kertovat yhteiskunnan kehityksestä, sekä yleisesti paremmasta suunnasta demokratian suhteen. Sen perusteella ollaan siis menossa parempaan suuntaan verrattuna aiempaan, mutta legitimaation syvimpiä ongelmia ei ole vielä selätetty. Tuloerot kuuluvat edelleen maailman suurimpiin ja niihin kytköksissä olevat sosiaaliset eriarvoisuudet ovat vaikuttaneet kansalaisiin vuosikymmeniä. Tästä syystä edelleen yli puolet eivät ole tyytyväisiä, sillä yhteiskunnallisten olojen jatkuva parantuminen ei ole välittynyt isolle osalle kansaa tarpeeksi isossa mittakaavassa. Jo epätasa-arvoa itsessään pidetään demokratian ja yhteiskunnallisten instituutioiden epäonnistumisena (UNDP 2019, 12). Kuten Sørensen (2007, 21) huomautti, epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa poliittisen demokratian kehittyminen on haastavaa. Chilen tapauksessa tämä pitää paikkansa, ja erityisesti sosioekonomisen epätasa-arvon heijastuminen demokratian huonoon laatuun on maassa huomattavaa.

Epätasa-arvoinen yhteiskunta suurentaa asenne-eroja eri tuloluokkien välillä (Ceka & Magalhães 2019, 25). Tämän tutkimuksen selittävänä tekijänä ei hyödynnetty taloudellista tilannetta, mutta taloudellinen tilanne kertoo osaltaan yksilön sosioekonomisesta asemasta, jota tutkittiin tässä tutkimuksessa eri näkökulmista. Jos taloudellinen tilanne käsitetään laajemmin sosioekonomista tilannetta kuvaavaksi tekijäksi, voidaan sanoa, että myös tämän tutkimuksen perusteella lausuma pitää paikkansa Chilen tapauksessa. Eriarvoisen yhteiskunnan suuret erot sosioekonomisissa asemissa ovat yhteydessä tilastollisesti merkitseviin asenne-eroihin.

Kysymykseen siitä, onko Chilessä harjoitettava demokratia legitiimiä, ei ole yksiselitteistä vastausta. Sitä voidaan kuitenkin yrittää arvioida ja havainnollistaa etenkin edustuksellisen etäännyttämisen kautta. Monsiváis Carrillon (2017) mukaan vahva demokratia on yhteydessä edustuksellisen etäännyttämisen harvempaan esiintymiseen. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Chilessä edustuksellinen etäännyttäminen on vahvaa ja syvällä kansan käsityksissä. Se viittaa demokratian toteutumisen heikkouteen, ja sen

suorituskyky voidaan syystä kyseenalaistaa. Sen johdosta voidaan päätellä, että Chilessä harjoitettava demokratia ei ole vahvaa. Myös binäärisen analyysin tulokset demokratian legitimaatiosta kertovista suurista, tilastollisesti erittäin merkitsevistä vaihteluista, voidaan tulkita niin, että Chilen demokratian legitimaatio ei ole vakaalla pohjalla. Asiasta löytyy näyttöä myös lukuisista aikaisemmista tutkimuksista. Chilen tapauksessa edustuksellisessa etäännyttämisessä ja tyytymättömyydessä demokratiaa kohtaan on kyse pitkään kyteneestä tyytymättömyydestä, jonka juurisyyt ulottuvat yhteiskunnan rakenteisiin, kuten Monsiváis Carrillo (2017) havaitsi joissain tapauksissa olevan. Chileläisten keskuudessa demokratian kannatuksen trendi on kuitenkin alati kasvava, mikä yhdessä edustuksellisen etäännyttämisen ja demokratiaan tyytymättömyyden kanssa ilmentää demokratian legitimaation paradoksia.

Chilessä on viimeisten vuosikymmenten saatossa saavutettu lukuisia sosiaalisia ja taloudellisia parannuksia. Sen vuoksi on tärkeää pohtia miten tämä yleinen yhteiskunnallisen kehityksen nousujohteisuus vaikuttaa chileläisten kokemuksiin. Yhteiskunnan muuttuessa suurinta osaa kansalaisista hyödyttäväksi, tyytyväisyys demokratiaa ja sen tehokkuutta kohtaan saattaa kasvaa, kuten Chilen tapauksessa voidaan tulkita tapahtuneen. Se voi saada aikaan myös korkeampia kriteerejä demokratian toteutumiseksi, kuten Navia ja Osorio argumentoivat (2019, 191–192).

Havainnollistava esimerkki yhä kasvavista vaatimuksista on vuoden 2019 kriisi, jossa kansa ilmaisi syvää tyytymättömyyttä maan hallintoa kohtaan. Vuonna 2017 joidenkin asiantuntijoiden näkemyksen mukaan kriisiä ei ollut havaittavissa, kun taas toiset näkivät edustuksellisen kriisin kulminoitumisen olevan tekeillä (Arato 2017, 449–450). Tämän tutkimuksen perusteella kriisi on selkeästi kytenyt yhteiskunnassa romahtaneen poliittisen luottamuksen näkökulmasta tarkastelussa olleiden kolmen vuosikymmenen ajan. Chile saa kansainvälisesti hyviä arvioita muun muassa demokratian ja sen toimintakyvyn perusteella, mutta kansalaiset eivät ole kuitenkaan samaa mieltä demokratian konkreettisesta onnistumisesta.

Mitä tilanteelle sitten on tehtävissä? Freedom Housen (2021c) mukaan demokratian edesauttamiseksi olisi syytä kiinnittää huomiota näihin seikkoihin: 1. siviiliyhteiskunnan ja ruohonjuuritason demokratiaa edesauttavien liikkeiden tukeminen, 2. vapaan median tukeminen ja informaation saatavuuden mahdollistaminen, 3. demokratiaa vahvistavan ulkomaanavun korostaminen, 4. kriittisissä tilanteissa oleviin valtioihin keskittyminen, 5.

demokratioiden liittoihin investoiminen ja 6. kansan demokraattisten periaatteiden vahvistaminen panostamalla koulutukseen. Sen myötä aiemmin tukahdutetut vaatimukset pääsisivät paremmin esiin, mikä vahvistaisi demokratian legitimaatiota (Carlin 2006, 1). Chilen kohdalla suunta on parempaan varsinkin koulutuksen osalta, sillä vuodesta 1998 lähtien korkeakoulutettujen määrä on lisääntynyt eksponentiaalisesti. Institutionaalisten uudistusten merkitys on tärkeä edustavuuden kriisin selättämiseksi, mutta tulevaisuudessa tarvitaan lisää keinoja vastata legitimaation haasteisiin (Siavelis 2016, 93).

Araton mukaan edelleen voimassa oleva perustuslaki jakaa yhä ihmiset kahteen erimieliiseen joukkoon, minkä vuoksi hän ehdottaa perustuslain uudistusta. Uuden perustuslain myötä olisi mahdollista ottaa paremmin huomioon kansalaisyhteiskunnan panos poliittisella kentällä, turvata laajemmat oikeudet ja vähentää edustuksellista kuilua. (Arato 2017,449, 452.) Chilestä puhuttaessa demokratia itsessään ei ole ollut ongelmana vaan perustuslaki, joka on estänyt demokratian toteutumisen. Diktaattori Pinochetin aikainen perustuslaki ja sen myötä käyttöön otettu uusliberalistinen regiimi on mahdollistanut eriarvoisuuden kasvun Chilessä.

Nyt Chilen demokratian tulevaisuus vaikuttaa lupaavalta, jopa demokratian laajaa määritelmää vasten peilaten. Kansanäänestyksen tuloksena on todennäköistä, että maahan tulee uusi perustuslaki. Prosessi sen aikaansaamiseksi on käynnissä. Kansanäänestyksen tulos on alkusysäys sille, että liberaalilla demokratialla on mahdollisuus toteutua Chilessä, ja ennustaa parempaa tulevaisuutta demokratian legitimaation näkökulmasta. Kansanäänestys ja sen myötä uusi perustuslaki mahdollistaa uuden aikakauden alkamisen, jolloin myös syvälle chileläisen yhteiskunnan rakenteisiin juurtunutta epätasa-arvoa on mahdollista kitkeä ensimmäistä kertaa demokratiaan paluun jälkeisenä aikana. Perustuslain uudistamisella on erittäin suuri merkitys, sillä siihen kohdistuu poikkeuksellisen suuret odotukset tulevaisuuden demokratian toteutumisen kannalta.

KIRJALLISUUS

- Alister Sanhueza, Cristian, Cea Sánchez, Constanza & Guerrero Chinga, Alex (2015) Democracia en Latinoamérica. ¿qué factores influyen en la satisfacción y apoyo a la democracia? *Fronteras* 2(1), 85–113. [online]. https://www.researchgate.net/publication/327798061_Democracia_en_Latinoamerica_Que_factores_influyen_en_la_satisfaccion_y_apoyo_a_la_Democracia. Luettu 21.5.2020.
- Anderson, Christopher J., Blais, André, Bowler, Shaun, Donovan, Todd & Listhaug, Ola (2005) *Losers' Consent: Elections and Democratic Legitimacy*. Oxford Scholarship Online. [online]. <https://doi.org/10.1093/0199276382.001.0001>. Luettu 3.3.2021.
- Arato, Andrew (2017) Democratic Legitimacy and Forms of Constitutional Change. *Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory*, 24(3), 447–455. [online]. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12310>. Luettu 8.6.2020.
- Carlin, Ryan E. (2006) The Socioeconomic Roots of Support for Democracy and the Quality in Latin America. *Revista de Ciencia Política* 26(1), 48–66. [online]. https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0718-090X2006000100003&lng=en&tlng=en. Luettu 4.6.2020.
- Castells, Manuel (2019) *Rupture: The Crisis of Liberal Democracy* (käänt. Marteau, Rosie). Cambridge, UK: Polity Press.
- Ceka, Besir & Magalhães, Pedro C. (2019) Are the Rich and the Poor Equally Committed to Liberal Democracy? Socioeconomic Status, Inequality, and the Political Status Quo (Pre-print versio). [online]. https://www.researchgate.net/publication/331471589_Are_the_Rich_and_the_Poor_Equally_Committed_to_Liberal_Democracy_Socioeconomic_Status_Inequality_and_the_Political_Status_Quo. Luettu 23.4.2020.
- Center for Systemic Peace (2020) The Polity Project. [online]. <https://www.systemicpeace.org/polityproject.html>. Luettu 2.3.2021.
- Fierro Zamora, Pedro & Guerrero-Solé, Frederic (2018) Measuring political attitudes in new democracies: The case of Chile. *Communication and Society*, 31(3), 93–109. [online]. <https://doi.org/10.15581/003.31.3.93-109>. Luettu 8.6.2020.
- Fierro, Jaime (2015) Clase media y democracia en América Latina. *Perfiles Latinoamericanos*, 23(46), 37–60. [online]. <https://doi.org/10.18504/pl2346-037-2015>. Luettu 7.5.2020.
- FLACSO (2008) *Una Reforma Necesaria: Efectos del Sistema Binominal* (toinen painos). [online]. https://issuu.com/flacso.chile/docs/e_binominal. Luettu 2.3.2021.
- Freedom House (2021a) *Freedom in the World* [online] <https://freedomhouse.org>. Luettu 2.3. 2021.
- Freedom House (2021b) *Freedom in the World 2020: Chile Country Status*. [online]. <https://freedomhouse.org/country/chile/freedom-world/2020>. Luettu 24.2.2021.
- Freedom House (2021c) *Freedom in the World 2021 Policy Recommendations* [online]. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege/policy-recommendations>. Luettu 16.4.2021.

- Gobierno de Chile (2021) Proceso Constituyente. [online].
<https://www.gob.cl/procesoconstituyente/>. Luettu 3.3.2021.
- Goodhart, Michael (2005) Democracy as Human Rights: Freedom and Equality in the Age of Globalization. Lontoo: Taylor & Francis Group. [online].
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1144390&pq-origsite=primo#>. Luettu 2.3.2021.
- Graham, Carol, & Sukhtankar, Sandip (2004) Does Economic Crisis Reduce Support for Markets and Democracy in Latin America? Some Evidence from Surveys of Public Opinion and Well Being. *Journal of Latin American Studies*, 36(2), 349–377. [online].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ijh&AN=54.7547&site=ehost-live>. Luettu 4.6.2020.
- Haye, Andrés, Carvacho García, Héctor, González, Roberto, Manzi, Jorge & Segovia, Carolina (2009) Relación entre orientación política y condición socioeconómica en la cultura política chilena: una aproximación desde la psicología política. *Polis: Revista de la Universidad Bolivariana*, 8(23). [online].
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/oaiart?codigo=3025719>. Luettu 22.9.2020.
- Holopainen, Martti, Tenhunen, Lauri & Vuorinen, Pertti (2004) Tutkimusaineiston analysointi ja SPSS. Järvenpää: TRAL & Yrityssanoma.
- ILO (2021) ILOSTAT database: Unemployment rate by sex and age (%) – Annual. [online].
https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer13/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_DEAP_SEX_AGE_RT_A. Luettu 10.2.2021.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2003) Political Culture and Democracy: Analyzing Cross-Level Linkages. *Comparative Politics* 36(1), 61–79. [online].
<https://www.jstor.org/stable/4150160>. Luettu 8.1.2021.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2009) How Development Leads to democracy: The Role of Ordinary People in Democratization. *Journal of Democracy* 19(1), 126–140. [online].
https://www.researchgate.net/publication/291045072_How_development_leads_to_democracy. Luettu 2.3.2021.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2005) *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- La Corporación Latinobarómetro (2021a) Corporación Latinobarómetro. [online].
<https://www.latinobarometro.org/latContents.jsp>. Luettu 24.2.2021.
- La Corporación Latinobarómetro (2021b) Fichas técnicas de los estudios: 1995–2015 & 2018. [online]. <http://www.latinobarometro.org/lat.jsp>. Luettu 24.2.2021.
- La Corporación Latinobarómetro (2021c) Banco de Datos: 1998, 2008 & 2018. [online].
<https://www.latinobarometro.org/latContents.jsp>. Luettu 16.12.2019.
- Mailmanpankki (2021a) Data Bank: Chile. [online].
<https://data.worldbank.org/country/chile?view=chart>. Luettu 2.3.2021.
- Mailmanpankki (2021b) Worldwide Governance Indicators (WGI) project data. [online].
<https://info.worldbank.org/governance/wgi/>. Luettu 2.3.2021.

- Marshall, Monty G. & Elzinga-Marshall, Gabrielle (2018) State Fragility Index and Matrix 2018. Center for Systemic Peace. [online].
<http://www.systemicpeace.org/inscr/SFImatrix2018c.pdf>. Luettu 2.3.2021.
- Monsiváis Carrillo, Alejandro (2017) La Desafección Representativa en América Latina. *Andamios*, 14(35), 1–25. [online].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=131125363&site=ehost-live>. Luettu 7.5.2020.
- Mood, Carina (2010) Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review*, 26(1), 67–82. [online]. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>. Luettu 28.5.2021.
- Navia, Patricio & Osorio, Rodrigo (2019) Attitudes toward democracy and authoritarianism before, during and after military rule. The case of Chile, 1972-2013. *Contemporary Politics*, 25(2), 190–212. [online].
<https://doi.org/10.1080/13569775.2018.1504426>. Luettu 8.6.2020.
- OECD (2021a) Gross domestic product (GDP) (indicator). [online].
<https://doi.org/10.1787/dc2f7aec-en>. Luettu 9.2.2021.
- OECD (2021b) Income inequality (indicator). [online].
<https://doi.org/10.1787/459aa7f1-en>. Luettu 5.3.2021.
- Power, Timothy J., & Jamison, Giselle D. (2005) Political Mistrust in Latin America. *Comparative Sociology*, 4(1-2), 55–80. [online].
<https://doi.org/10.1163/1569133054621923>. Luettu 28.5.2020.
- Queirolo, Rosario, Boidi, Maria Fernanda & Seligson, Mitchell A. (2013) Cultura política de la democracia en Uruguay y en la Américas, 2012: Hacia la igualdad de oportunidades. Usaid. [online].
https://www.vanderbilt.edu/lapop/uruguay/Uruguay_Country_Report_2012_W.pdf. Luettu 4.3.2021.
- Rojas, René (2017) The Ebbing “Pink Tide”: An Autopsy of Left-Wing Regimes in Latin America. *New Labor Forum*, 26(2), 70–82. [online].
<https://doi.org/10.1177/1095796017700136>. Luettu 27.1.2021.
- Siavelis, Peter M. (2016) Crisis of Representation in Chile? The Institutional Connection. *Journal of Politics in Latin America*, 8(3), 61–93. [online].
<https://doi.org/10.1177/1866802X1600800303>. Luettu 8.6.2020.
- Singh, Shane P., & Carlin, Ryan E. (2015). Happy Medium, Happy Citizens: Presidential Power and Democratic Regime Support. *Political Research Quarterly*, 68(1), 3–17. [online]. <https://doi.org/10.1177/1065912914534534>. Luettu 28.5.2020.
- Sørensen, Georg (2007) Democracy and democratization : Processes and prospects in a changing world (kolmas painos). Boulder: Taylor & Francis Group. [online].
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=634503#>. Luettu 4.5.2020.
- Stevens, Daniel, Bishin, Benjamin G. & Barr Robert R. (2006) Authoritarian Attitudes, Democracy, and Policy Preferences Among Latin American Elites. *American Journal of Political Science* 50(3) 606–620. [online].

- <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=20888385&site=ehost-live>. Luettu 4.6.2020.
- Transparency International (2020) Corruption Perceptions Index. [online].
<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/chl>. Luettu 12.12.2020.
- Tähtinen, Juhani, Laakkonen, Eero & Broberg, Mari (2020) Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- UNDP (2014) Auditoría a la Democracia: Más y mejor democracia para un Chile inclusivo. Santiago de Chile: United Nations Development Programme. [online].
https://www.cl.undp.org/content/chile/es/home/library/democratic_governance/auditoria-a-la-democracia.html. Luettu 9.9.2020.
- UNDP (2017) Desiguales: Orígenes, cambios y desafíos de la brecha social en Chile. Santiago de Chile: United Nations Development Programme. [online].
<https://www.desiguales.org/descripcin-del-libro>. Luettu 23.11.2020.
- UNDP (2019) Diez años de auditoria a la democracia: Antes del estallido. Santiago de Chile: United Nations Development Programme. [online].
<https://www.cl.undp.org/content/chile/es/home/library/diez-anos-de-auditoria-a-la-democracia--antes-del-estallido.html>. Luettu 5.8.2020.
- Vairo, Daniela (2011) El "consenso de los perdedores" y la legitimidad de la democracia en América del Sur. *Política y gobierno* 19(1), 41–69. [online].
https://www.researchgate.net/publication/262656893_El_consenso_de_los_perdedores_y_la_legitimidad_de_la_democracia_en_America_del_Sur. Luettu 21.5.2020.
- Walker, Lee Demetrius (2006) Separation of Powers and Judicial Legitimacy in Latin American Presidential Democracies. *Conference Papers – Midwestern Political Science Association*, 1–30. [online].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=27210113&site=ehost-live>. Luettu 28.5.2020.
- Welzel, Christian (2006) Democratization as an Emancipative process: The neglected role of mass motivations. *European Journal of Political Research* 45(6), 871–896. [online].
https://www.researchgate.net/publication/227673170_Democratization_as_an_Emancipative_Process_The_Neglected_Role_of_Mass_Motivations. Luettu 2.3.2021.